Çekirdekler ve Gerçekler

MUHAMMED NURULLAH SEYDA ELCEZERÎ

Tercüme
Abdullah YÜCEL

ÖNSÖZ
UYARI
ÇEKİRDEKLER VE GERÇEKLER
MÜNACAT
YARADILIŞ VE KULLUK
AKIL VE KALP
KAİNAT NİZAMI VE SORUMLULUK DUYGUSU
DÜNYA TARLASI
İKİNCİ HAYAT GERÇEĞİ
VARLIK ALEMİNİN İKİ YÖNÜ
MURAKABE
İNKARIN TEMELİ
NEDEN GÖREMİYORUZ?
SANATTA, SANATKÂRI GÖRMEK
İLİM, İKİ ÇEŞİTTİR
NİZAMDA, EŞİTLİK VE ADALET
PEYGAMBERLERİN GÖREVİ
HARAMA BAKMANIN SONUCU
AKIL VE KALBIN GÖREVLERİ
MEKTUBUN MUKADDİMESİDİR
ACIKLI TUTKU

ÖNSÖZ

İnsan, bilindiği üzere, en değerli ve en üstün varlık olarak yaratılmıştır. Bu üstün varlık üstünlüğünü muhafaza edecek cihazlarla da donatılmıştır. Bütün mesele, bu cihazları yerinde ve zamanında maharetle kullanmaktadır.

Madde ve mâna olmak üzere iki unsurdan oluşan insanın sahip olduğu koruyucu cihazların başında akıl gelmektedir. İnsan, aklını iyi kullanarak, gerek maddî ve gerekse manevi varlığını korumak zorundadır. Bunun da çeşitli yolları ve prensipleri vardır. Elinizdeki kitapçık da, felsefi ve mantıki metotlardan hareketle çeşitli örnekler verilmek suretiyle bu yollar gösterilmeye çalışılmış, insan ruhunun ve manevî varlığının korunması hedef alınmıştır. Bunun için de daha çok kainata, varlık alemine dikkat çekilmiş, onlardaki nizam ve intizamın incelenmesiyle, bu nizamı yürüten yüce kudrete ulaşmak istenmiştir.

Aslında üç ana başlık altında kaleme alınan bu kitabın tercümesinde, okuyucuya kolaylık sağlaması bakımından bazı yan başlıklar ilâve edilmiş gerekli görülen yerlere dipnotlar eklenmiştir.

Yapılan bu çalışmamızın, sayın okurlarımıza yararlı olmasını diler, Cenab-ı Hak'tan gayretlerimizi rızasına uygun kılmasını niyaz ederim.
Abdullah YÜCEL

UYARI

Bilinmeli ki: “Her yeni, lezzetlidir” sözü gereğince, ilkbahar çiçeklerinin rengarenk oluşlarında yeni ve çeşitli lezzetler vardır. Bu bakımdan bir konudan diğer bir konuya geçmek, bıkkınlık ve usanç meydana getirmez. Acele olarak kaleme alınan bu kitapçıkta, geçen her “Bilinmeli”, kelimesi, küçücük bir tohumun içine sıkışan kocaman bir ağaç gibi, başlı başına geniş bir konuyu kapsayan bir ağdır.

“Var olandan daha güzelinin olması, imkânsızdır” diye bir söz vardır. Eğer anlaşılması güç, kapalı kelimelerimde ve birbirine dayanarak bütünleşen kırık dökük ifadelerimde değişiklik yapmaya kalkışsaydım, buradaki ince ve hâlis zevkin ilk güzelliği kalmazdı. Çünkü, onlardan bir kısmını yolculukta, bir kısmını evde, bir kısmını ayakta, bir kısmını da uyku anında yazdım. Onların hepsi, kalbe doğan irtical ve hallerdir. Bu bakımdan olgun, anlayışlı muhterem okurlarımın beni hoş göreceklerini umarım.
MÜELLİF

ÇEKİRDEKLER VE GERÇEKLER

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın adıyla…
Allah'ın adıyla demek: "Onun zaman dairesi üzerindeki egemenliğinin, kainat üzerindeki hakimiyet mührünün, bütün varlıkların kaynağı üzerindeki imzasının şümulü ile, herşeyin Onun izninden, ruhsatından müşahade ve yardımından istimdat etmesiyle" demektir.

O, kainat sultanı, hükümdarı, sahibi, idarecisi, düzenleyicisi, hakimi ve hakemidir. Herşeyin anahtarı onun elindedir. Herşeyin tasarrufu, kapıları, teftişi, idaresi, geçimi onun emrindedir. Bütün işlerin sonu, Ona döndüğü gibi, başlangıçları da Ondan başlar. O, kendisini arayanlara lütûfta bulunur onların şükrünü kabul eder.

Elinizdeki bir yazı üzerinde sahibinin ve yetkilisinin ismi ve mührü olmadığında hiç bir anlam taşımadığına göre, herşey ancak ve ancak herşeyin maliki ve hakimi, Rahman ve Rahim olan, kullarına bol bol ihsanda bulunan, hayatın başında ve bütün devrelerinde kendisini taleb edenlerin şükrünü kabul eden Allah'ın ismiyle olur. Çünkü, bütün işlerde Onu zikretmezseniz bile O, zaruri ve tabii olarak o işlerle beraberdir.

Suyun toprak zerreciklerinden bitkilerin incecik damarlarına akışı, ağaçların damarlarında hızla yürüyüşü, hava zerreciklerinin ve güneş ışınlarının yumuşacık hareketi hep Onun ismiyle, Onun izniyle, Onun emriyle, Onun gözetmesi ve yardımıyla olur. Öyleyse Onu zikredelim ki, korktuğumuzdan emin olalım, kapılar yüzümüze kapanmasın. Onu her zaman ve her yerde, zaruri olarak zikredildiği gibi biz de zikredelim.

Bilinmeli ki, nimetlerdeki birlik, o nimetleri verenin, mahlukata muhtaç olmayışı ve nimetleri kudret eliyle yaratması, Ona en mükemmel şekilde hamd ve şükretmemizi gerektirir. Nitekim terbiyedeki hikmet de, sıhhati temin edecek olan hekimin iğnesinin acısına tam mânasıyla dayanıp, teslim olmayı gerektirir.

Hamd; hürmet arzetmek, ihsanı bilmek, tazim göstermek, gayreti huy edinmek, hükmü kabul etmek, nimete nankörlük etmekten uzak bulunmak ve tertemiz duygular taşımaktır.

MÜNACAT

Allah'ım! muhabbet iksirini kaybetmiş olan kalbim için, senin zikrine ve cennetine duydukları özlemle kalplerinin her köşesi nurlanan aşık velilerinin şefaatlerini diliyorum. Allah'ım, ufukları, senin çeşit çeşit tecellilerinle aydınlanan peygamberlerin ruhları hürmetine, hayatının gıdası kesilmiş olan ruhumun halini sana arz ediyor, sana sığınıyorum. Yaş akıtmayan kuru gözlerimin halini de sana arz ediyor, onlar için huşu içerisinde kanlı gözyaşları döken, yataklarında yatmayan büyük zatların gözlerinin şefaatini diliyorum. Onlardan uzakta oluşuma ve onların yalnızlığını çektiğime acı; çok üzgün ve gerçek vatanından uzakta bulunan bu garibe merhamet et…

Bilinmeli ki, insan hayatı, gayet kısadır. Ama insan, diğer mahlukatlara hakim oluşu dolayısıyla, en şerefli varlık oluşunun hükmü gereğince, en yüce gayeler için yaratılmıştır. Kendisine en değerli ve en güzel hediye olarak hayat bahşedilmiştir. Diğer canlılar içerisinde akıl ve idrak gibi en önemli değerlere sahip oluşuyla özellik kazanan insan, en mümtaz ve en seçkin bir varlıktır. Sanki o hülasanın hülasası ve özün özüdür. Çünkü o, kendi aleminin aynası durumundaki bir ağaç; çekirdeğiyle büyük kainat kitabının en önemli noktalarından ve sırlarından seçilen kısacık bir nüsha gibi toplayıcı ve oldukça geniş kapsamlı bir varlıktır.

Bütün bunlar ise, insanın, önemli olmayan şeylerden son derece uzaklaşarak, en önemli olan şeylerle, en önemli konularda ve en önemli gayeler için meşgul olmasını gerektirir.

Evet, şüphesiz ki, en önemli şey, mülke değil, mülkün sahibine (Allah'a) hizmet etmektir. Çünkü hizmetin şerefi, hizmet edilene, ilmin şerefi de, bilinene bağlıdır.

Allah'ım, her biri denizlerin içinde, vadilerin derinliklerinde, dağların başlarında, bulutların katlarında, havanın zerreciklerinde, ışık, başak, çiçek, meyve, bitki, ağaç, su ve topraklarda dağınık bulunan zerre ve atomlarımızla yoktan varoluşumuz sebebiyle sana ibadet ederiz. Bütün bunların birleşip toplanması, hikmetli bir kanun üzere yine hikmet ipine dizilmeleriyle, ilahi tecellilerin gerdanlıklarında tertiplenmeleriyle ve kendilerine mahsus görevlerle "Kün : OL" emrinin rahmanî sırlarını kabullenmeleriyle meydana gelmiştir. Onların hepsi de senin gizli sırlarını kapsayan, kendileri için tayin ettiği ve görünmeyen son gayeye ulaşmak için çalışırlar. Yine onların hepsi, "EMİR-ALEMİ"nden gelen görünmez itaat

boyasıyla boyanmışlar, senin ezeli hazinende hazırlandığı şekillerle şekillenmişlerdir. Gelişip büyümeleri de, ebedilik sergisinde dilediğin sonucu doğuracak ilahi ve ezeli cetvellerin şifrelerindeki çizgiler üzere olmaktadır.

Bütün bunların birleşip bir araya gelmesi, senin cabbar olan muradınla binalarının ezeli bir temel üzerine inşa edilmeleriyle oluşmuştur. Yoksa kendilerinin kadim ve ezeli oluşlarıyla değil. Aksine senin ezeli olan iraden ve onları yaratma isteğin, irade hazinende bulunan, ilerde var olacak şeyleri olmuş gibi kabul etmiştir. Onların her birinin varlık alemine çıkması, "Ben, gizli bir hazine idim. Beni bilsinler diye mahlukatı yarattım."[1] fermanının derinliklerinde gizli bulunan önemli gayeler içindir.

Fakat mâna olarak sahihtir. Keşfül-hafa'da nakledildiği gibi: "Ben, insanları ve cinleri, bana ibadet etsinler, beni tanısınlar, diye yarattım" (Zariyat: 56) ayetine de uygun düşmektedir.

---

[1] Bu sözün kutsi hadis olup olmadığı ihtilaflıdır

YARADILIŞ VE KULLUK

Yeryüzü mutfağında bulunan şeyler, ilâç kutularına aktarılarak, ağız değilmenine sevkedilirler. Oradan da boğaz yoluyla mide rafinerisine nakledilirler. Bu rafineride, onların bir kısmı, asli unsurumuz için ayrılır, şehvet rayları üzerinde yürütülerek, rahim laboratuvarının teminatına havale edilirler. Oradaki tahlil ve terkib sonucu, Cenab-ı Hakk'ın "RAB" ve "HAKİM" isimlerinin planı üzere donatılırlar. "CEMİL" isminin kalemiyle "MUSAVVİR" isminin haritası üzerinde çizilerek, şekil kazanırlar. Gizlilikleri sezecek duygularla ve en ince şeylerin gerçeklerini gösterecek aynalarla donatırlar. Artık bu sağlam köşk, kalp ve akıl nöbetçileri aracılığıyla küfür ve tesadüf gibi düşmanların girmesinden korunur. Bileşimleri ayrı ayrı olan bu ilk parçalar, toplanarak ilahi emre boyun eğmenin ve kulluğun izhar edileceği sahaya gitmek üzeredirler.

Her dakika, her saat, her gün, her hafta, her ay ve her sene, bütün parçalarımızın yenilenmesi, dünya sakinlerinin umumi intikaline, bu da kendisini meydana getiren maddelerin eskimesiyle dünyanın fani olduğuna ve netice olarak bütün bunlar, genel anlamdaki haşre ve neşre delalet eder. Unsurlarımızda, maddelerimizde, bütünümüzde, parçalarımızda, başlangıçlarımızda, sonuçlarımızda, gaye ve şekillerimizdeki birlik, bizim zerre ve hücrelerimizde dolaşan ilahi kudretin birliğine ve tekliğine delalet eder.

Büyük-küçük bütün varlığımızla önemli ve önemsiz her konuda, Ona karşı ihtiyaç içinde bulunmamız, Onun ilah olduğunu gösterir. Onun bize yansıyan zenginliği de, bizim "zayıf" Onun ise "Gani; zengin" ismiyle vasıflanmış bulunması sebebiyle daima miskinliğimizi ve Onun kudret eline son derece muhtaç olduğumuzu ifade eder. Bütün bu sayılan konularda, Cenab-ı Hakk'ın hükümlerindeki hikmet düsturlarının kalıplarına son derece muntazam bir şekilde dizilişimiz, Onun rahmetle dolu bir Rab oluşu nedeniyle anılan şeylerin hepsinin ilahi bir kanun çerçevesi içerisinde yürümesi, Kur'an'ın hüküm ve kurallarına göre amel etmemizin vacip ve lüzumlu olduğunu kesin bir şekilde ortaya koyar.

Kökünden kurutup helak edici ihtilafın, akıl ölçülerine ters düştüğü, kat'i delil ve kesin tecrübeyle sabittir. Cenab-ı Hakk'ın: "Garip, gözleri görse bile kör gibidir." şeklindeki meşhur kaidenin parmağı ile dâvayı mühürleyip tasdik eden garipliğimize, geçmişte, gelecekte ve şu anda yardımcı olması, bizim de ölü ve cansız şeylerden sıyrılıp, hayatın yumuşaklığına çıkmış olmamız, yine başlangıçtaki o acizliğe döneceğimizi simgeler.

“Nâ‘büdü: sana ibadet eder ve kulluk ederiz.” kelimesindeki “Nun” harfinin noktası, itaat ve boyun eğme açısından Allah’ın saltanatının son derece büyük olduğuna işaret etmektedir. Diğer bütün varlıklar da bizimle birlikte gözlere değil, gönüllere açık olan görülmez düstûrlarıyla yaratılış kanunlarına göre ibadet etmektedirler. Nitekim, bu konuda Cenab-ı Hak, şöyle buyurur: ” Onların her biri, kendi niyaz ve tesbihini bilir.”[2] Yani, o varlıklardan her biri, kendi yaratılış kanunlarına göre itaatle hareket etmeyi, ona göre dönüp dolaşmayı, asli maddelerinde, başlangıç ve sonuçları itibariyle, sentezlerine, analizlerine ve ortaya çıkışlarına göre kendi lisanı halleriyle tesbih etmeyi bilirler.

Yine bu “Nun” harfinin noktası, Allah’ın emrine boyun eğmenin, en yüce itaatlerin izhar edildiği meclislerde yapılan hitaplarda bütün varlıkların vekilliğini ve önderliğini yapması dolayısıyla insanın en şerefli mahluk oluşunun da simgesidir. O, aslında bir nokta olduğu halde, bütün varlıkların kucaklaşması, karşılıklı anlaşması, tüm işlerinde bir tek eksen etrafında dolaşırlarken yardımlaşması dolayısıyla bir tevhid dizisidir. Onların hepsi de kendilerinde gizli bulunan birlik ve uluhiyet cilvelerindeki şifreler silsilesiyle bir noktada toplanmışlardır.

Bilinmeli ki, kalp, gayba ve manevi aleme açılan bir kapıdır. Akıl ise, zahire ve maddi aleme açılan bir kapıdır. Öyle ise, birinciyi ikinciyle aramak sapıklık, ikinciyi birinciyle aramak da gaflet ve cehalettir. Bunu inceden inceye düşünmek gerek.

Şu da bilinmeli ki, Peygamber (SAV) canlı, mücessem bir Kur’an olduğu gibi, Kur’an da manevi bir peygamberdir.

Ey kendi nefsini tanımayan kişi, küçücük bir çekirdeği, ufacık bir yaprağı minnacık bir damlayı ve zavallı sivrisineği küçümseme. Çünkü onlar, Cenab-ı Hakk’ın hükümranlık sırlarını taşırlar. Onlar, kendilerini manevi kanunlarla idare eden bir yaratıcının, yaratıcılık mührü ile mühürlenmişlerdir. Yaratılış konularıyla büyük yaratıcılarına ait olan sanatkârlık imzası ile imzalanmışlardır. Bu durum ise, tam ve büyük bir rahmete delalet eder.

---

[2] Ayetinin tamamı, mealen şöyledir: “Göklerde ve yerde bulunan varlıkların, kanatlarını çırparak sıra sıra uçan kuşların, Allah’ı tesbih ettiğini görmez misiniz? Onların herbiri, kendi niyaz ve tesbihini bilir. Allah da, onların yaptıklarını çok iyi bilir.” (Nur : 41)

Onların aynalarında, kudret ve hikmet sahibi, ezeli ve ebedi olan Allah-ü Teala'nın zati tecellileri görülmektedir. Onlar, tıpkı kainat kitabının sayfalarındaki satırlar için örnek olabilecek küçücük harfler gibidir.

AKIL VE KALP

Ey, Allah'ım! Ey, yüce yaratıcım!…

Kalbim, senin son derece mükemmel sıfatlarla bezenmiş olduğuna şahitlik ediyor. Ama zavallı aklım, senin zatının mahiyetini anlamada hayrete düşüyor. Gerek aklımın ve gerekse kalbimin, sarhoş olup, kendilerinden geçmeleri, senin muhabbet şarabından içmiş olmalarındandır. Onlar,nasıl olur da sana karşı şahadette bulunmazlar?

Çünkü onlar, senin marifet ve rahmet elinle muhabbet sofranda yetiştirdiğin iki yavrudur.

Çünkü onlar, senin irade kalemiyle yazdığın iki nüshadır.

Çünkü onlar, son derece sağlam sanatınla inşa ettiğin ve senin egemenliğine boyun eğmiş bulunan iki saraydır.

Çünkü onlar, senin yaratıcılık sıfatınla bastığın iki sahifedir.

Çünkü onlar, üzerlerinde senin hikmetindeki tedbirlerin yüzlerce harfini yüzlerce kelimesini ve yüzlerce noktasını taşımaktadır.

Çünkü onlar, kainat kitabının sayfaları üzerinde, senin büyüklüğünün çeşit çeşit tecellilerini keşfetmekle görevli iki alet ve cihazdır.

Çünkü onlar, senin kainat sarayında saltanat ve hükümranlığın konusundaki adaletini tefekkür etmek için gelen iki ziyaretçi, iki misafirdir. Çünkü onlar, senin kainat okulundaki ilminin ve her şeyden haberdar oluşunun ortaya koyduğu cilveleri öğrenmek isteyen iki talebedir.

Çünkü onlar, senin merhamet ve ihsan kapılarının eşiğinde boyun eğerek yalvaran iki kuldur.

Çünkü onlar, senin kullarının sağlam kal'aları içerisinde korunan fuarına küfür, inkar ve tesadüf gibi düşmanların girmesine engel olan iki uyanık, dikkatli nöbetçidir.

Çünkü onlar, senin cemalindeki lütuf nurlarını gösteren iki aynadır.

Çünkü onlar, senin kainat pazarında saltanat ve büyüklüğünün cevherinde hazır bulunanlara arz eden iki tellaldır.

Çünkü onlar, senin sevgini simgeleyen incilerle süslenmiş iki levhadır.

Çünkü onlar, sana kavuşmanın heyecanına duydukları şevkin bahçesinde terennüm ederek, sarhoş olmuşçasına kendilerinden geçen, senin nimetlerine kavuşmanın özlemiyle uyumayıp, gece-gündüz zikirle meşgul olan iki aşıktır.

Çünkü onlar, senin iradenin sırlarındaki incelikleri büyütüp, gösteren iki dürbündür.

Çünkü onlar, senin varlığının ve birliğinin delilleriyle fışkıran iki pınardır.

Çünkü onlar, dikilmiş; hiç kapanmadan senin cemalinin, güneşine bakan iki gözdür.

Çünkü onlar, senin hükümlerindeki harika hikmetlerin baharına açılıp, bakan iki penceredir.

Çünkü onlar, senin emirlerindeki şifrelerin seslerini duyan iki kulaktır.

Çünkü onlar, senin hükümlerindeki gerçeklerin olgun meyvelerini veren yemyeşil iki ağaçtır.

Çünkü onlar, senin maksadının denizlerinden kulların için istediğin sırların yakutlarına çıkan iki dalgıçtır.

Çünkü onlar senin kullarını, emirlerine boyun eğme hedeflerine doğru götüren iki haritadır.

Çünkü onlar, iman ilaçları ile itaat, insaf ve ihsan devalarını kendilerine emanet etmiş olman dolayısıyla senin Kur'an ve kainat eczanende, hasta organları tedavi ile görevli bulunanlara rehberlik edecek iki hekim ve iki elçidir.

KAİNAT NİZAMI VE SORUMLULUK DUYGUSU

Bilesiniz ki, bu miskin, kitap gibi bir dost bulamamıştır. Hiç bir kitapla da Tabiat kitabı kadar dost olamamıştır. Kur'an-ı Kerim'i de, tabiatın en doğru ve en güzel açıklayıcısı olarak bulmuştur. Nasıl ki, Kur'an, tabiatın önünde durup Onu açıklıyorsa, aynı şekilde tabiat da, Kur'an'ın arkasında durup, Onun Allah kelamı olduğuna şahitlik etmektedir. İşte bütün bunlar, iyice düşünmeye değer şeylerdir.

Bilesiniz ki, gaflet içinde bulunan iman, sahibine hiç bir güç ve gıda vermeyen ve bir hayal olarak gelip geçen rüyadaki yemek gibidir. Öyleyse, gafletten uyanalım…

Bilinmeli ki, şahıslarda, ailede, geçimde, ticarette, köylerde, kasabalarda vilayetlerde, devletlerde ve bütün dünyada hesap vermenin tabii oluşu, zaruri olarak tüm alemin mahşerde hesaba çekileceğine delalet etmektedir. Şu da bilinmeli ki, diğer yönden gaflet, bir bakıma kafir için helake götürecek bir tehlike olduğu gibi, mü'min için de bir rahmettir. Ciddi olarak iyice düşünülmeli…[3]

Bilesiniz ki, bütün kainat, bütün alemlerin zerreleri, kendilerine mahsus yörüngelerinde dolaşan bütün hücreler; sanatlarındaki sağlamlık, hikmetle-rindeki muhteşemlik ve sırlarındaki gizlilik itibariyle Esma-i Hüsna'sı ve sıfatları ile tek olan Allah'ın kudretinin tecelli ettiği yerlerdir. Bütün bunların aynalarında, Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri parlamaktadır. Onların hepsi de, emri ve iradesi olmadan, kendilerinin meydana gelmesi imkansız olan, yüce yaratıcının sonsuz hikmetine ve büyük kudretine delalet eden nakışların renkleriyle boyanmışlardır.

Sanki bütün kainat, yeryüzüyle, gökleriyle, yıldızlarıyla, güneşleriyle, aylarıyla, atmosferiyle, boşluğuyla, gecesiyle, gündüzüyle, birbirine sarılmış cam zerreciklerinden ve parlak cisimciklerden oluşan şeffaf bir küredir. Bu küre, bitkilerin süsü, ağaçlarının tomurcukları, mevsimlerinin güzelliği, çeşit çeşit ilâç sandıkları sayılabilecek meyveleri,

---

[3] Açıklama: Burada mümin'in gafleti ve kafirin gafleti aynı manaları ifade etmektedir. Kafirin gafleti Allah'dan islamdan ve ahiret gününden bihaber olmasıdır ki, bu gaflet kafirin helakine sebep olur. Mü'min'in gafleti ise şakalaşmak, uyumak, çocuklarıyla oynamak, v.b. gibi murakabeden uzaklaştığı hallerdir. Ama bu gaflet azabı gerektiren gaflet olmayıp, mümin için bir rahmet mahiyetindedir.

cins cins canlı ve cansız varlıkları, uğradığı binlerce değişik şekilleri, dimdik duran yüce dağları, duruşundaki sakinliği, dönüşündeki öfkesi, yağmur damlaları, bembeyaz kar yığınları, kısaca tüm nizam ve intizamı ile bir bütünlük arz etmektedir. Öyle ki, güneş doğduğu zaman, onu bu kürenin bütün zerrelerinde, her yerde, bir anda görürsün. Sanki kainat, bütünü ve parçaları ile: "İlk, O'dur. Son O'dur. Açık O'dur. Gizli O'dur." (Hadîd : 3) sırrının bir görüntüsüdür.

Cenab-ı Hakk'ı tesbih ile bütün noksanlıklardan tenzih ederiz ki, O, çokluğu azlıkta, bütünü parçada, topluluğu teklikle gizlediği gibi, güç ve kuvveti güçsüzlük ve acizlikte gizlemiştir. Yine zenginlik ve saltanatı, fakirlik ve yoksullukta, rahatlık ve lezzeti, yorgunluk ve sıkıntıda, gönül huzuru ve sevinci, üzüntü ve kederde gizlemiştir. Bunlar gibi genişlik ve bolluğu, sıkıntı ve darlıkta, süs ve konforu, hakirlik ve aşağılıkta, ilim ve aklı, bilgisizlik ve gaflette gizlemiştir. Sanki bütün bunlar, iç içe, birbirine girift şeyler halindedir.

Evet, Cenab-ı Hak, son derece cılız olan sivri sineğin küçücük iğnesinin kahredici, can yakıcı bir kuvvetle donatmıştır ki, o, bununla koskocaman bir file saldırıyor; fil ise, onun karşısında savunmasız kalıyor. Son derece zayıf ve cılız olmasına rağmen Allah, ona öyle duyarlı ve kazıcı bir güç bahşetmiştir ki, onunla, zifiri karanlık bir gecede karanlıklar içerisinde insanın sağlam ve dayanıklı cildinin altından kan fırşkırtmaktadır.

Cenab-ı Hak, dünya işlerinde karşılaşılan büyük sıkıntıları, vazifeyi yapmış olmanın verdiği gönül huzurunda meydana gelen öyle bir lezzetle süslemiştir ki, insan, o lezzetin sırf kendisi için yaratılmış olduğunu zanneder.

Yine Allah-ü Teala'nın akılları hayrete düşürecek hikmetlerinden biriside küçücük arılara verdiği idrak ve anlayış gücüdür. Arılar, bu güçle, son derece kabiliyetli ve en modern araç ve gereçle donatılmış olan mühendislerin bile güç yetiremeyeceği şeyleri keşfederler.

Bunlardan da öte Allah, gözle görülemeyecek kadar küçük, zavallı bir mikroba ilahi adaletin teccelisi olarak öyle bir idrak, faaliyet ve hayat gücü vermiş ki, O, bu güçle en büyük yaratıkların bile elinin ulaşamayacağı işleri yapmaktadır. Nitekim, bilindiği üzere son derece küçük ve cılız olmasına rağmen, en modern imkanlarla donatılmış tıbbi güçlerle

savaşmakta mızrağını insan ve hayvan topluluklarının bütün ordularına karşı sallamaktadır…

Kısaca Allah, en büyük kuvvet ve saltanatı bile yaşlı bir kocakarının sesine ve çaresiz bir nöbetçiye muhtaç eder. En büyük servet ve zenginlik de, çok değersiz bir tek kuruşa ihtiyaç duyar. Çünkü o kuruşlar olmadan, servet birikmez.

Yine Cenab-ı Hak, her bir çiçeği başlıbaşına bir alem ve kendine has bir kitap mesabesinde olan ve binlerce cinsten meydana gelen ilkbahar bahçelerinin güzelliğini, bütün dünyanın çöplüğü sayılabilecek cansız ve değersiz toprağın içinden çıkarmaktadır.

O, bu güçlü, canlı ve kocaman insan vücudunun haritasını kendisine büyük nimetler bahşederek, bir nokta mesabesindeki bir damlacık suyun içerisinde gizlemiştir.

Büyük ağaçların geniş tablolarını da, teorik değil, gerçek madde ve unsurları ile bir çekirdeğin son derece küçük kabukları içerisinde sığdırmıştır. Kısaca, küçükleri büyütmüş, küçümsenenleri, sonsuz, ilim, cömertlik ve hikmeti ile yüceltmiştir. Bütün bunlarda öyle bir hikmet vardır ki, Cenab-ı Hak, en büyük ve en sağlam şeylerde değil, en küçük ve en basit şeylerde bile tesadüfe yer bırakmamıştır. Hikmetinin bir gereği olarak, cüzden küllü, cüz'i den külli'yi, çıkarmıştır.

Allah, varlığı son derece gizli olmakla birlikte, insan aklına yerin tabakalarını ve fezayı kuşatan rahmeti ile ihsanda bulunmuştur. Ama yine de insan aklı, kendisini ve ufuklarının ardını bilemez. Bir şeyi hatırlamak isterken unutur; unutmak isterken, hatırlar. Sevinmek isterken üzülür; üzülürken, sevinir. işte bütün bunlar, insanın güçsüz bir yaratık olduğunu ve haddini aştığında uslandırılması, yola getirilmesi gerektiğini gösterir.

Bilinmeli ki, güçlünün atışı, güçsüzün atışından daha isabetli olduğu gibi, benlik ve gösteriş şaibeleri karışmayan sözler de gönüllere daha tesirli olur.

Evet, hiç şüphesiz ki, hasta, üzgün, acılı bir kimsenin iniltisi ile gerçek âşıkların âhı, insanın kalbine sağlıklı kimselerin kahkahası ile budala saçmalarından daha çok tesir eder. Nitekim, konuşanla dinleyenin tepkileri de birbirinden farklıdır.

Bilinmeli ki, bünyeye uygun gelmeyen bozuk yiyeceklerin doldurulması ile midenin zehirlenmesi gibi, zihin de bozuk fikirlerin doldurulması ile zehirlenir. Nasıl ki, her yiyecek, yemeye uygun değilse, her fikir de kabul edilmeye uygun değildir. Nasıl ki, midenin bir takım perhizleri varsa, zihnin de aynı şeklide perhizleri vardır. Oraya giren bozuk ve kötü fikirlerin hemen zikirle değiştirilmesi gerekir.

Bilinmeli ki, kalp, ruhun midesidir. Oraya girmeyen şeylerden hiç bir gıda alınmaz geçici bir zevkten başka…

Ey budala kalbim, şunu iyice bil ki, nefis, sana zamanında yaşayan insanlara, çağdaşlarına bakmayı söyler. Ve sana iyilikle öğüt verirmişçesine yağcılık yaparak:
“Hayırlı ve salih ameller, senin zamanında değil, eskiden mümkün oluyordu. 0 zamanlarda, böyle işlere yardımcı olan ve arkadaşlık eden çoktu. Çünkü, o insanların hepsi iyi ve takva sahibi kimselerdi. Ama şimdi ise, diğer insanlardan farklı olduğun zaman, seninle alay ederler. Öyle ise, Sen de onlara uy. Onların başına ne gelirse, senin başına da o gelir. Musibetler ise, umumi olduğundan tatlıdır.” diyecek olursa, sakın dinleme. Onun aldatıcı hilelerine kapılıp da, kötülük iplerine bağlanma. Ona yumuşaklıkla de ki:
“Şayet bir beldenin halkını boğacak kadar büyük bir sel felaketi olursa, şehir halkı da bu gerçeği bilmediklerinden dolayı yerlerinden ayrılamasalar, herhangi bir tedbir alarak kaçmasalar ve sen de onlardan ayrılıp, bir gemiye binerek ölümden kurtulma imkânına sahip olsan, o zaman da: “Musibetler, umumi olduğunda tatlıdır.” diye düşünebilir misin?”
İsterseniz İmam Busırî hazretlerini bir ziyaret edip, Hekimane verdiği reçeteyi beraber okuyalım: “Nefs ve şeytana muhalefetle isyan et, Onlar sana sırf öğüt verirmiş gibi görünseler de dinleme, geç, git.”

Bilinmeli ki, insanoğlu, sahibi tarafından ayağına bir ip bağlanıp, ucu tutularak salıverilen budala ve zavallı bir kuş gibidir. Bu kuş, bir daha mürebbi-sine dönmemek üzere kaçıp gitmeye kararlı olarak uçar. Kendi bozuk düşüncesi ve hasta karakteri dolayısıyla hayatı için, mürebbîsinin sağlam bir kale mesabesindeki emrine isyan eder. Emir kafesine girmenin hayatını bozacağını sanır. Kendisinden her itaat istendiğinde, ister istemez yapacağını, daima bir emre bağlı olduğunu bilmez gafil. Arkadan çekildiğini görüp hissederek, geriye dönüş işaretlerini anlayınca, bu sefahat içerisindeki serbest hayatından

ve budalaca tattığı hürriyetten dolayı cehennem hapishanesine mahkum edilmiş olacaktır. Evet, bu ahmak kuşun inkarından ve küfran-ı nimette bulunmasından dolayı terbiye edilmesi gerekir!

DÜNYA TARLASI

Ey, İnsanoğlu; bilesin ki, sen kendi dünyanda amelinin tohumlarını ekmektesin. Dünyan ise senin tarlandır. Ölüm anı, hasad zamanın, ahiret de harmanındır. Ektiğinden başka bir şey biçemeyeceğin gibi, biçtiğinden başka birşey de ölçüp tartamazsın. Evet: “Kim ahiret ekinini istiyorsa, onun ekinini (sevabını) artırırız. Kim dünya ekinini (menfaatini) istiyorsa, ona da dünyadan veririz. Fakat onun ahirette, hiç bir nasibi yoktur” (Şûrâ :20)

Bilinmeli ki, gerçek zikir, sebeplerle değil, sebepleri varedenle meşgul olmak ve nimetleri, gerçek sahibi olan Allah’tan bilmektir. İbn. Sem’un derki: “Zikirden yoksun olan her söz, batıldır, boştur.”

Bilinmeli ki, güneş nasıl bitki unsurlarını harekete geçiriyorsa, aynı şekilde zikir de, ruhi unsurları harekete geçirmektedir. Bitki unsurları, nasıl su ile gelişiyorsa, aynı şekilde ruhi unsurlar da, murakabe ve tefekkürle gelişir.

Evet, zikirde —Allah için, gerçekten— çok hayır vardır. Zikir, gönül alemini aydınlattığı gibi insanlık alemini de aydınlatır. Böylece nurani ve latif elleri ile karanlık ruhlar alemini temizler ve görülmemiş iksirinin cazibesiyle parlatır. Ruhlar alemi de beşeri adiliklerin ağına düşmüşken, serbest kalır. Tabiatın kirli işlerine köle olmuşken, hürriyetine kavuşur da Cenab-ı Hakk’ın sırlarını keşfederek, kainat bahçelerinde, basiretinin nuru ile dolaşır. Allah’ın cemal sıfatının tecellisi olan nurlara gark olarak, o mutlak varlığın nizam ve intizamındaki incelikleri: “Yer ve gökler, beni içine alamadı. Ama mü‘min’in kalbi aldı.”[4] Sırrı gereğince, hayranlıkla seyreder.

Bilinmeli ki, imarın mimarsız emrin âmirsiz, tedbirin tedbir alıcısız ,nizamın tanzim edicisiz, mahkemenin hakimsiz, sanatın sanatkârsız, etkinin etkensiz, fiilin failsiz, mümkün olmaması, zaruri olarak bu kainatın da yaratıcısız olamayacağını gösterir. Evet, atomdan

---

[4] Bu ibare değişik şekillerde kutsî hadis olarak nakledilmekte ise de Irakî gibi bazı muhaddisler aslına rastlamadıklarını ifade etmektedirler. Gerek hadis olsun ve gerekse olmasın bu söznün anlamı: “Mümin’in kalbi Allah’a îman, sevgiyi ve marifeti içine alır. Allah sevgisi yalnız imanlı gönüllerde bulunur. Allah’ı gerçekten imanı olanlar tanır.” demektir. Yoksa Allah insanın kalbine girer, manası taşımaz. Çünkü böyle kabul etmek, Allah’a bir yer tayini anlamına geleceğinden insanı küfre düşürür. Keşfül-Hafâ, C. 2, s. 195

taneye, çiçeğe, kıla, damlaya hücreye ve bütün kainata kadar ne varsa, hepsi bir yaratıcının eseridir. Yoksa varlıklarının kaynağı, bizzat kendileri değildir.

Bilinmeli ki, bir tek dakikacık, zamanın tümü için bir aynadır. Küçücük bir çekirdek de, büyük ağaçlar alemi için bir aynadır. O bir tek dakika ile çekirdeğin varlığı nasıl ki zamanın ve ağaçlar aleminin varlığını gösteriyorsa yoklukları da onların yokluğu için birer numunedir.

Evet, alemin birliği ve birbirine sarılmasının sırrı ile bütün alemin yok olacağına hükmedilir. Birleşme ise, ancak bir olan varlık tarafından gerçekleştirilir. Sonradan meydana gelen şeyler de yaratıcısız olamaz.

Bilinmeli ki, dış görünüşü ile şeriat, gerek parça parça ve gerekse bütün olarak fert ve toplum hakkındaki hüküm ve kanunlardır. Tarikat ise, kalb ve gönül aynalarının ruha açılan bütün kapılarla birleşmesi ve Allah'ın cemali ile yüce kudretine yönelmede sarf edilen gayret ve çabadır. Hakikatte, bu durumun iyice yerleşip devam etmesi, ölçülü davranma ve hayatın bütün safhalarında ilahi nizama yöneliştir ki, buna "ihsan" denir.

Evet, insanın yaratılışındaki asıl gaye kulluktur. Bunun da özü, bütün varlığı ve benliği ile daima ve heryerde Allah'ın huzurunda olduğunu bilmek ve şu ayetin sırrına boyanmaktır: "Nereye dönerseniz, Allah'ın yüzü (ibadet yönü ve rızası oradadır."(Bakara : 115) Yani açıkladığı, işaret ve davet ettiği içerisinde göründüğü yer, oradadır.

İKİNCİ HAYAT GERÇEĞİ

Ey, büyük haşir konusunda şüphelenen insan: istersen, aklının refakatinde Allah'ın ilkbahar fabrikasına git. Mütehassıs bir botanikçi gözü ile yeryüzünün ilkbahar sayfasına, onun canlı sergilerine ve tabii nakışların renkleriyle süslü konuşan haritasına bir bak…

İşte, bu muazzam ilahi bahçenin tohumlarının içerisinde, sağa sola eğilen başaklarının ucuna kadar uzanan, incecik damarlarında yüzlerce soğuk ve sıcak, canlı ve asli madde ile kuru ve yaş, cansız maddeler, toprak, su ve elektrik vardır. Bunların hepsi de, doyurucu maddelerini sergilediklerinden dolayı, rahmet hazinesine ağızlarını açmış duruyorlar.

Çünkü, bunların hepsinin üzerinde Allah'ın "En-Nur" isminin tecellilerinden biri parlayıp durmaktadır. Bu parlayan ve binlerce hayati madde ile dolu bulunan şu güneş kandili, sanki canlıların ihtiyaçlarını depolayan bir hazinedir. Bu hazine, canlı, çeşitli renklerle süslü çiçekleri, şu ölü görünümden kurtarıp, diriltir.

Sanki o çiçekler, artık dallar ve başaklardan ibaret olan dadıların ellerinde gelişip büyüyen birer çocuktur. Onların kapçıkların içinden başlarını çıkarıp doğduklarını görünce etrafa saçılmış inciler sanırsın.

Bu çiçekler, mükemmel bir şekilde tazelik ve güzellikleri ile kalırlar. Bilgisizce, onlardaki gizli sırları anlamadan bakanlar, bu tantanalı, çeşit çeşit madde ve unsurların oluşturduğu fertlerden ve binlerce cinsten meydana gelen muazzam hayatın sona ermeyeceğini zanneder.

Şaşkınlık içerisinde bakar, kalır ve kendi kendine der:
"Sayılarının tesbiti mümkün olmayan bu hayat fışkıran ordu, nasıl bozulabilir? Her bir bitkisi, başlıbaşına bir alem ve bir kitap olan bu dünya nasıl ölebilir? Bütün bunlar, nasıl olur da tekrar geri dönebilir? Bu işi hangi güç ve kuvvet yapabilir?"

Ama bitkilerin sırrını bilen, onlardaki adete alışkın olanlar ise, kesinlikle bilirler ve inanırlar ki, canlılık müddetleri bitip, hayati maddeleri zayıflayarak, onları meydana getiren ana maddelerin kendilerinden ayrılmasıyla mimarlarının koyduğu ölçü bozulunca, sanki dün hiç yokmuş gibi kaybolup giderler.

İşte, yukardaki her iki misalde gördüğümüz hayali münazara devam ederken, ilahi bir güç, akılları hayrete düşüren bu muazzam aleme seslenerek, müddetin dolduğunu ve yokluğa uzanan göçün başladığını bildirir. Bu ordunun genel terhisini ilan eder.

Bütün bunlara şiddetli sıcakları ile Allah tarafından tayin edilmiş bir memur durumundaki güneş sebep olur. Böylece gördüğümüz bu manzaralar, ortadan kalkar, bu güler yüzler ölür. Manevi prensipleri ve tabii kanunları ile her şeyi var eden yüce yaratıcıya ait hikmetli bir sergi ilahi bir tarla ve hakimiyetin ilanı durumundaki bu sayfa kapanır. Yeryüzü, asık suratlı, kuru ve boş bir sayfa haline dönüşür. Bitki ve çiçekler aleminden oluşan askeri kışladan hiç bir eser kalmaz. Her biri, kendi mezarına yatar. Ve nihayet, rüzgârın savuracağı kuru bir çöp kırıntısı haline gelir. (Kehf : 45)

İşte bu gerçekleri bilmeyen cahile: “Sayılması mümkün olamayacak kadar çok çeşitli cinslerden ve orduların safları gibi olan nevilerden meydana gelen bu alemin dağılıp toplanmak suretiyle tekrar ilk yaratılışı gibi olacağını zanneder misin?” diye sorduğunda, cevabı, bu gerçeği inkârdan başka birşey olmayacaktır.

Çünkü, inkâr, aklına düsturları birleştirmekten ve bilgiden yoksun zekâsına ağır bir yük yüklemekten daha kolay gelecektir.

Ama sen, onun inkârına rağmen kesin olarak biliyor ve inanıyorsun ki, onların hepsi de eski haline dönecek, ilk yaratılışlarındaki ölçülerle oldukları gibi haşrolunacaklardır.

Bunu kabul etmek, hiç bir delile ve düşünceye muhtaç değildir. Bu konuda Allah, şöyle buyurur: “Ey Resulüm, de ki: Onları ilk defa yaratan diriltecektir. O, her yaratılanı hakkıyle bilir.” (Yasin : 70)

Kulların başı üzerine inen rahmet incileri mesabesindeki yağmur damlalarının tesbih ettiği Allah’ı her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Allah, o yağmur taneleriyle ölümünden sonra yeryüzünün yaldızlı sayfalarına yeniden canlılık ve hareket vermektedir.

Bilinmeli ki, insan hastalandığı zaman, en önemli tedbirleri alır, en mütehassıs doktorlarla görüşmek suretiyle koruyucu ve iyileştirici ilaçları kullanır, bazı şeylere karşı perhiz yapar. Evet nefsin kötülükleri ve şeytani arzularla ruhi mizacı bozulmak suretiyle hastalananların da Allah'ı çok zikretmesi ve onun yasaklarına karşı perhiz yapması gerekir. Bu perhizi uygularken de, beşeriyetin en iyi doktoru, yerlerin ve göklerin efendisi, peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V)'nin, insanlığa sunduğu reçeteye göre hareket etmelidir. Böyle yaparsa, karanlıklar parçalanır, ortasından aydınlık fışkırır.

Bilinmeli ki, sırf akıl, kalb ve ruhla hakikati anlamak ve tehlikeli şeylerden sakınmak, cisimlerin gözle görülmesi gibidir. Görülen bu cisimler için ayrıca delil aranacak olursa, bu, elindeki değneğiyle, yoldaki tehlikelerden korunmak isteyen bir âmanın durumuna benzer. Bu iki anlayış arasındaki farkın büyüklüğü de, ortadadır.

Bilesin ki, sen bu alemle içiçe kenetlenmiş olan sebepler haritasını göz önünde bulundurmakla görevlisin. Bununla birlikte bu haritaların, bu planların, bu illet perdesinin ve sebep ağlarının seni, hayat saatini meydana getiren mühendisin istemediği ve ayarlamadığı hedefe ulaştıramayacağını da kesinlikle bilmek zorundasın.

Bu hayat saatinin dışı, başlıbaşına müstakil bir alemdir. İçi ise, tamamen birbirine kenetlenmiş ve zembereğine bağlanmış olan hareketi, ülkelerin parmakları arasında yokolup giden bir teşkilat görünümündedir.

Gök kubbesi, bu hayat saatinin çerçevesi, yeryüzü de yatağıdır. Burçlarla ay, güneş ve yıldızların doğup battığı yerler, o saatin dakika ve saniyelerinin haneleri, gece ile gündüz, milleridir. O saatin başlangıcı, ezel sabahı, yörüngesinin sonu da, ebed akşamıdır.

Zamanlara gelince, başlangıcı sonu, sonu da başlangıcıdır. Geçmiş zamanı, şimdiki zamanı ve gelecek zamanı hepsi de, eşanlamlı müşterek isimlerden ibarettir.

Öyle ise, insanın üzerine düşenleri yapması, fakat o yaptıklarına güvenmemesi gerekir. Çünkü "Allah, bizim için ne yazıp takdir etmiş ise, bize ancak onlar ulaşır." (Tevbe : 51) ayet-i Kerimesine göre, sadece Allah'a güvenmemiz gerekmektedir. Böylece gaflette miyiz, yoksa itaatte miyiz ortaya çıkmış olacaktır.

Çünkü herşey, Onun emrine ve hükmüne bakmaktadır.
Çünkü herşeyin üzerinde onun kudretinin tuğrası ve hakimiyetinin imzası vardır. (Bulunmaktadır.)
Çünkü herşey, O'nun güzel isimlerinin ve sıfatlarının cilvesidir
Çünkü herşey, O'nun kader kaleminin yazısıdır.
Çünkü herşey, O'nun yargı ve kazasının satırlarıdır
Çünkü herşey, O'nun apaçık tecellilerinin aynasıdır.
Çünkü herşey, O'nun sanatındaki sağlamlığın eseridir,
Çünkü herşey, O'nun kudretinin çizgisidir. Çünkü, herşey, O'nun nurunun gölgesidir. Çünkü herşey, O'nun birliğinin ve tekliğinin şifresidir.
Çünkü herşey, O'nun son derece zenginliğinin, hiç kimseye muhtaç olmayaşının ve herşeyin kendisine muhtaç oluşunun rumuzudur.
Çünkü herşey, Onun marifet ve yücelik sırlarının levhasıdır.
Çünkü herşey, O'nun hikmetini ve hakimliğini gösteren sayfalardır.
Çünkü herşey O'nun hükmündeki tedbirine ve hikmetindeki tertibine işaret etmektedir.
Çünkü herşey, Onun haşmetli saltanatının askeridir.
Çünkü herşey, O'nu tesbih, temcid ve hamd ile anar ve kendi haline göre ibadet eder.
Çünkü herşey, O'nun kendilerine ihsan ettiği tabii kanunlariyle yine O'nun emir ve yasaklarına uyarak kulluk yapar.
Çünkü herşey, O'nun varlığının ve birliğinin âdil şahitleridir.
Çünkü herşeyi, O, kendi terbiyesi ile terbiye edip, geliştirmiştir
Bunların hepsi de, yaratılıştaki karakterlerine göre O'nun emrine uyarak vazifelerini yerine getirirler. Batın alimleri, bu hususları, keşif ve kat'i müşahadelerle zahir alimleri ise, kesinlik ifade eden nakli ve aklı-i delillerle bilirler.

VARLIK ALEMİNİN İKİ YÖNÜ

Bilinmeli ki, herşeyin iki yönü vardır:
a) Gerçekten yaratıcıya bakan yüz,
b) Kinaye yoluyla yaratıklara bakan yüz.
Bir başka deyişle:
a) Asıl olarak Allah'ın kudret ve saltanatı ile gayp alemine bakan yüz,
b) Asla bağlı olarak, Allah'ın mülküne ve gözle görülebilen aleme bakan yüz.

Şimdi yaratıklara ve gözle görülebilen aleme açılan kapıyı kalbine kapat, yaratıkların penceresinden yaratıcıya bak ve sanatın harflerinde sanatkarın mânasını gör. Kainat kitabının gayesi, olan kavramlardan ibret al, nazari ve teorik olan şeyleri bırak. Bunların hepsi de herşeyden haberdar olan, hikmet sahibi, bütün işlerinde mahir, alim ve olağanüstü şeylerin yaratıcısı olan bir varlığı işaret etmektedir.

Bu çizgilerin özü, önemli maksatlar için süslenmiştir. Bu cümleler, esasen Allah'ın kudret ve saltanatını, dolayısıyla de Allah'ın mülkünü anlatmak gibi yüce gayeler için tertip edilmiştir. Evet, şu büyük kainat kitabının rumuzları, ezel sultanının yeryüzü medresesine yerleşmiş ve bir takım vazifelerle görevli bulunan kullarına bir şifresidir. Sen, kalb gözü ile herşeyin üzerinde O'nun tuğrasını görürsün. Akıl ve kalb dili ile hepsinin üzerinde onun imzasını okursun. Öyle ise, herşey, bu ikisiyle basılıp meydana getirilmiştir. Yani her-şey, O'nun için ve O'nun takdir ile olmaktadır. Bu yüzden de kendisi için değil, O'nun adına ve O'nun hesabına çalışmalıdır.

Çünkü, bunların hepsi de, manen sultanın emrine bağlıdır. Öyle ise, sen de kısacık nöbetinde ve değersiz fikirlerinde gevşeklik göstererek kendini tehlikeye atıp, rezil olma.

Meselâ, yaratıklar penceresinden hastalık veya fakirlik alemine baktığın zaman, O'nun da seni yaratanın bir mahluku, seni yazanın bir satırı olduğunu ayrıca senin malikinin ve melikinin imzası ile imzalandığını görürsün. Böylece onunla alışkanlık meydana getirir, "Fabrikanın birliği ve çıkış yerinin tekliği, gayenin birliğidir" sırrı ile onu seversin. Bu sevgi ile gönün açılır ve: "Merhaba, efendimin kulu, hoş geldin, kölesi olduğum zatın kölesi!" dersin.

Hapishanenin duvarlarını bile iyice düşündüğü zaman, onun da seni dokuyanın bir dokuması olduğunu görürsün. Darlık içinde iken de uyanık ve dikkatli olursun. Çünkü, “darlık” da, seni yazanın yazılarından bir kelimedir.

Evet, işin aslı, külfet sahibini seven hizmetçilerin o külfete tahammül etmeleridir. Böyle olursa, seninle onlar arasında gerçek bir kardeşlik meydana gelir. Hepsi ile yakınlık kurar, dostluk meydana getirir, sevişirsin. Çünkü, onların hepsi de, senin gibi aynı zatın kudreti ve hükmü altındadır.

Bütün varlıklar, kim ile beraberdir ve kim içindir? Senin bütün varlığın O’nunla beraberdir. Ve O’nun içindir. Öyle ise, sen de herşeyle beraber O’nun hizmetinde bulun, Çünkü “herşeyin, cinsi cinsine meyleder.” böylece herşey, sanki senin mülkün, sevgilin ve dostun olur. Hastalık, sağlığa; ceza, nimete; yalnızlık, dostluk ve arkadaşlığa dönüşür. Bütün bunlar da, şükretmeyi gerektirir.

Bilinmeli ki, büyük kainat kitabının tabii kanunlarında tertib edilmiş düsturlardaki adalet, siyah rengi ile korunması için bir fareye yapılan adalet, yine kendilerine mahsus renkleri ile korunmaları için ağaç ve bitki kurtçuklarına uygulanan adalet, daima sahibinin varlığına delalet eden bu Kur’an tercümanının ne derece adil olduğunu gösterir. Çünkü, bir devletin adil kişisi, tabii ki bir köyün de adil kişisi sayılır. O, bütün bir ailenin ihtiyaçlarını bildiği gibi özel olarak her bir ferdin ihtiyacını da bilir.

Bilinmeli ki, insanın Rabbini tanımasının sonucu, varlıkların cinslerinin cevherlerini, duyulara ve akla dayanan arazlarını bilmek, varlıklardaki sanatın eseri ile sanatkârı ve eser sahibini tanımaktır. Varlıkları yaratan onlara benzemez. Bilakis kendisi, baki kalmak üzere hepsini ortadan kaldırabilir. Bunun aksi, düşünülemez.

Evet, mahlukatı tanımak, anlayışındaki eksikliklerden dolayı insana zor geldiğinden Allah-ü Te-ala, her insanın vücudunda ve nefsinde küçük bir alem yaratmıştır. O küçücük alemin içinde büyük kainat aleminde bulunan şeylerin de birer örneğini halk etmiştir. Bu küçücük alem, sanki geniş kainat kitabının bir özeti gibidir. Bu özetten herkesin yanında bir nüsha vardır Gerek yolculukta ve gerekse ikamet anında, gece-gündüz herkes, o nüshayı inceleyip

tetkik edebilir. Bilgi edinmek isteyen herkes, büyük kainat kitabına ve bu muazzam aleme bakarak iyice düşünür…

Yüce Mevla'yı tesbih ve tenzih ederiz ki, O, marifetine ulaşmak için acizlikten başka bir yol yaratmamıştır.

Bilinmeli ki, Kur'an-ı Kerim, ezelin tercümanı olduğu gibi geçmiş zaman pazarındaki manarın del-lalı, halihazırdaki kainat haritasının listesi ve şimdiki zamanın reçetesidir. Yine aynı şekilde Kur'an, edeb hazinelerinin tılsımlarının anahtarı ve insan toplumlarının geleceğinin şifresidir. O, yeryüzünü göklere bağlayan bir telefon hattıdır ki, ahiret aleminin yüzünden karanlıkları kaldırır, uluhiyet ve vahdaniyet güneşini örten bulutları dağıtır. İnsanlığa, bir zamanlar gafil olduğu ahiret ve Berzah alemini içine alan yeni bir alemin kapılarını açar. Sanki insanlığa şefkatle hitap ederek, der ki:
"Bu dönen kürenin, üzerinde sakın korkma, Çünkü, senin üzerinde ve yanında seni koruyan muhafızlar vardır. Sınırlı ve geçici olan aleminin acılarından dolayı canın sıkılmasın. Gel, bu kapıdan gözle görülmesi mümkün olamayan ebedi aleme bir bak. Tam anlamıyla, baştanbaşa senin için hazırlanmıştır. Ölümden korkma; çünkü ölüm, ebedi yok olmak değildir. Senin bu güzelliğinde yok olmayacak, kabiliyetin ve dalları ebediliğe doğru uzanan yüce arzularında sönmeyecektir."

MURAKABE

Bilesiniz ki, Murakabe, iki çeşittir:

a) Allah-ü Teala'yı hiç bir vasıta olmadan görmenizdir.

b) Allah-ü Teala'ı herşeyde görmenizdir. Bunların ikincisi, başlangıç, ikincisi, ise, sonuçtur. Bunlar, iyice düşünülmelidir.[5]

Ey, doğru yolu bulmak isteyen kişi! Allah, seni de, bizi de doğruya ulaştırsın. İnsan, kesin olarak hükümdarın kendisini koruyup, gözettiğini ve her zaman görürmüş gibi iltifat ettiğini bilirse, hiç şüphesiz ki, kalbinde büyük bir cesaret meydana gelir. İşte, bunun gibi insan, yüce yaratıcıya çok zikreder, her zaman O'nu anarsa, kalbinde ve ruhunun derinliklerinde gerçekten güçlü bir iman meydana gelir. Adi ve taklidi imandan kurtulur. Böylece bütün kainat onun dostu olur, sanki bütün alem, artık onun mülküdür hepsi de onu teselli etmektedir.

Evet, köle, efendisine, asker, komutanına ait olan herşeye alışır ve yakınlık kurar. Öyle ise, en küçüğünden en büyüğüne kadar baktığı her bir yaratığın üzerinde gerçek efendinin tuğrasını ve imzasını gören, hepsinin de O'nun sanatı ve mülkü olduğunu anlayan kimsenin nasıl alması gerektiğini siz düşünün.

Bilinmeli ki, insan, kainat gerçeklerinin toplandığı bir varlıktır. O, maddi ve manevi alemlerin birer örneğidir. Bütün yaratıklar O'na hizmet etmektedir. Sanki O, kainat kitabının tamamı için bir fihristtir. Yaratılışı itibarıyla binlerce alemden daha şerefli ve daha değerli oluşu dolayısıyla mahlukat çizelgesinin merkezi noktasını teşkil etmektedir. Çünkü, görüldüğü gibi herşey, insanoğlunun hizmetine verilmiş ve sanki bu makbul misafir için hazırlanmıştır.

Ferdin toplumu temsil edişi, ve ferdin yokluğunun toplumun yokluğu oluşu, bu alemin sonradan yaratıldığını ve bir gün sona ereceğini gösterir. Nitekim, bir evin süslenip bezenmesi de, oraya bir misafir geleceğini gösterir. Bu parlaklık ve haşmet, misafir orada

[5] Tasavvuf dilinde Allah'ın görülmesi, O'nun bilinmesi ve tanınması demektir. İkinci maddede: "Allah'ın herşeyde görülmesi" yaratıklara bakarak Allah'ın varlığını ve birliğini akıl yoluyla bulmak ve bilmek anlamını taşır. Birinci madde ise, imanın kemal derecesini ifade eder.

bulunduğu sürece devam eder. Tüm misafirleri temsil eden bir misafirin oradan ayrılması ile diğerleri de ayrılırlar. Misafirler ayrıldıktan sonra artık evdeki bu süs ve haşmet de kalmaz, ortadan kalkar.

Evet, sonu olan bir şeyin mutlaka bir başlangıcı olduğu gibi, başlangıcı olan birşeyin de mutlaka bir sonu vardır. Fani olup sona eren şeyler ise, kadim ve ezeli olamaz. Çünkü, sonradan meydana gelen herşeyin bir yaratıcısı olması gerekir.
Bunu da ancak aklı başında olanlar düşünebilir.

Bilinmeli ki, insan nefsi, kötü sıfatlarla perdelenmiş bulunduğu sürece duyu aleminin dışında kalan mânaları, maddenin ötesinde akıl ve hayal hudutlarını aşan gerçekleri müşahade edemez.
Bu kötü sıfatlar, insan gözünü hatta göz bebeğini perdeleyen bir bulut gibidir. Bu bulutla perdelenen göz, gerçekte var olan şeyleri göremediği için inkâr eder.

Evet, bir makinenin varlığı ve süratli bir şekilde iş görmesi, şehirde yaşayan küçük çocuklar için bile apaçık ortadadır, görülmektedir. Ama köylerde ve kırlarda yaşayan çocuklara göre böyle süratli bir makinenin varlığı nazaridir. Onlar, makineyi görmedikleri için varlığı bir takım delillere muhtaçtır. Aynı şekilde güneşin varlığı ve renklerin tasavvuru gözleri görenlere göre basit birşeydir. Ama gözleri görmeyenlere göre çok zordur.
Evet, şeytani ve rezil karakterlerin ortadan kalkması ölçüsünde, keşif, lezzet ve sevgiye dayanan hakikatler çoğalır, güçlenir.

Ey, Allah'ım! Ey, beni en güzel şekilde terbiye edip yetiştiren Rabbim, beni şeytani rezilliklerden, nefsani arzulardan koru. Beni beşeri kirlerden hayvani arzulardan temizle. Beni sadık kullarına yaptığın ihsanla gerek kendi sevgin ve gerekse habibin Muhammed Mustafa (S.A.V)' in sevgisi için arıt, kötülüklerden koru ki, bende senden başkasını Rab tanıma gibi bir düşünce kalmasın. Ya Hannân, Ya Mennan, Yarahim. Ya kerim, Ya latif, Ya Rahman![6]

---

[6] Bunların her bireri Allah-ü Teala'nın isimlerinden olup, Han-nan: çok merhametli, rahmeti çok olan; Mennan çok ihsan eden; Rahim: çok merhametli, özellikle mü'minlere rahmetle muamele edip mükafâtlandıran. Kerim: Çok cömert, çok ikram eden. Latif: yumuşaklık ve lütufla iyilik eden. Rahman: Çok merhametli, kullarına merrah-metle muamele eden demektir.

Ey, zeki musannıf! acaba tabiatın bu muntazam varlıkların benzerini varetmeye kudret ve iradesi varmıdır, yokmudur?

Eğer tabiatın ilmi, iradesi ve kudreti vardır diye cevap verirsen, o halde yarattığı şeyleri ispatlamana engel nedir? Çünkü, bu sayılan ilim, irade ve kudret yaratıcı'nın sıfatlarındandır. Yok, tabiatın bu işi herhangi bir iradesi ve kasdı olmaksızın yaptığını iddia ediyorsan, bu imkânsızdır. Çünkü, birşeye sahip olmayan onu başkasına veremez. Bununla birlikte tedbir, tanzim, kast ve iradenin nutfede, yumurtada, tohumda ve tanede mevcut olduğu tabiatçılar, dehriler ve maddeciler tarafından da kabul edilmektedir.
Kainattaki eserler, baştanbaşa son derece sağlam bir sanatın kemali ile doludur.

Evet, tabiatı ya yapıcı olarak tasavvur edebilirsin. Yahut da yapılan olarak. Eğer ona yapıcı elbisesini giydirirsen, bu yapıcının yaptığı şeylerden önce gelmesi gerekir. Bu durumda kendisinden kaçtığın sonuca ulaşmış olursun ama semavi kitaplara muhalif olarak nispette hata etmiş olursun.

Eğer: "Tabiat yapılmıştır, görülen asıl şekli ile şekillenmiştir, her yapılanın bir yapıcısı, her mahkumun bir hakimi ve her şeklin bir şekil vericisi vardır" dersen: Ey. Temiz ve zeki insan, bu yapıcının, bu hakimin ve bu şekil vericinin isminin seni yaratan Allah olmasını inkâr edebilirmisin? Edemezsen, inkâr ettiğin şeyi bu defa ikrar etmiş olursun.

BU RİSALENiN TEMiZE ÇEKİLMESi SIRASINDA,
KALEMİNİN KALBİNE İLHAM EDİLEN FELSEFİ BİR NÜKTE

İNKARIN TEMELİ

Bilinmeli ki, birşeyi inkâr etmek, iki esasa dayanmaktadır.

a) O şeyin gereksiz oluşu,

b) O şeyin imkansız oluşu.

Şöyle ki:

a) Diyebilirsiniz ki: "Bu şey, gereksizdir. Gereksiz olduğu için de onunla meşgul olmak, icap etmez. Çünkü onunla meşgul olmak neticesiz ve faydasızdır. Böyle olunca da, bu geniş ve külli tasarrufla uğraşmak boş bir iş sayılır. Ama bir fayda sağlar ve netice verirse, onun yapılması gerekir."

b) Yine diyebilirsiniz ki : "Bu şey, hiç bir zaman varolmayacak. Çünkü, onu icad etmek, mümkün değildir. Zaten icad edecek kimse de yoktur. Çünkü, bu iş, büyük bir kuvvete, genel bir tasarrufa ve olağanüstü bir ilim ve tecrübeye muhtaçtır. Ama mülk, hüküm ve kuvvet sahibi biri varsa ve bu zat, bunları yapabilecek geniş bir tecrübe ve bilgiye de sahipse, benim ona karşı hiçbir itirazım yoktur."

Şimdi gelelim insanların Mahşerde toplanmasının lüzumuna: Bir mahkemenin kurulması ve insanın yaptıklarının hesabını vermesi lüzumlu ve hatta çok gereklidir. Çünkü, dünya istasyonunda hak ve hukukun gözetilmesi, insanlar arasında eşitliğin sağlanması, zalimin elinin mazlumun boynundan çekilmesi bilindiği ve görüldüğü üzere haksızlıklara nispetle daha azdır.

Öyle ise bu hakların yerine getirilmesi, sahiplerine verilmesi, arzu edilen adaletin gerçekleşmesi gerekir ki, böylece gönüller huzura kavuşsun. Gözyaşları, sevinç ve mutluluğa dönüşsün.

Mahşerde toplanmanın imkânsızlığı görüşüne gelince: tam aksine bunun mümkün olduğu apaçık ortadadır. Çünkü biz, insanların gözü önünde yerden bir avuç toprak alarak: "Ben bu topraktan sizi hayrete düşürecek işler ve sizi şaşkına çevirecek fabrikalar yapacağım, siz de göreceksiniz." diyen bir kimse görsek ve bu kimse, gerçekten herkesin gözü önünde işe koyulsa, bir avuç topraktan büyük bir saray yapsa, bu saray, taşları, katları, tavanları, kapıları, pencereleri, bahçeleri, merdivenleri, döşemeleri, koltukları, kaplan, elektriği, suyu,

yiyecek ve içecek depoları ve yaşamak için gerekli olan herşeyi ile mükemmel ve donatılmış bulunsa; mimarı, bu haşmetli ve görkemli binayı dilediği gibi idare etse, küçücük bir taşı bile bağlamaya yeterli olmayan bu bir avuç toprakla başlayıp, gözle görmeden aklın kabul etmeyeceği muazzam bir bina meydana getirse, görenleri hayrete düşürmüş olur. Onlara ilmi gücünü. herkesi aciz bırakan kuvvetini göstermiş, onları şaşkına çevirmiş ve gözleri önünde yaptığı bu işle, olağanüstü bilgisini ilan etmiş olur. Sonra bu kimse, yaptığı işi görenlere: “Ben, bu kal’a gibi sağlam olan ve şu küçücük, değersiz topraktan inşa ettiğim kıymetli sanat eseri binayı yıkabilirim. Bu binanın her bir zerresi, darmadağın olur. Bu dağılma ve parçalanmadan sonra ilk şekli ve ilk planı üzere bütün teferruatı ve müştemilatı ile yeniden inşa edebilirim” dese, aklı başında olan hiç bir kimse, artık gözleriyle gördükten sonra bunu inkâr edebilir mi? Çünkü, “Göz şaşmadı ve sınırı aşmadı” (Necm : 17)

Evet, bu ikinci inşa, birinci defa güzel yapılanın tekrarıdır. Birşeyi ilk defa yapmak ve icad etmek, onu sonra tekrar tekrar yapmaktan çok daha zordur. Bir mühendis, bir şeyin haritasını çizdikten, plan ve krokisini yaptıktan ve gerekli parçaları bira-raya getirdikten sonra onu tekrar parçalara ayırarak, binlerce defa bile tekrar yapabilir. “Habibim, de ki: Onu ilk defa yaratan, diriltecektir. O, bütün yaratılanları çok iyi bilir.” (Yasin : 79)

Bilinmeli ki, varlıklar içinde en açık bir şekilde bulunan Allah-ü-Teala’dır. Böyle olunca, ilk tanınacak varlığın Allah olması, bunun akla çok yatkın ve herşeyden önce bulunması gerekir. Ama bunun aksi görülüyor. Evet, yazı yazan veya dikiş diken bir insan gördüğümüz zaman onun sağ olduğu, bize göre en açık bir bilgidir. Onun bilgisi, hayatı, gücü, yazı yazmayı ve dikiş dikmeyi istemesi bize göre diğer zahiri ve batını sıfatlarından daha belirgindir. Çünkü onun şehvet, öfke, sağlık, hastalık gibi batını sıfatlarının hiç birini bilemeyiz. Zahiri sıfatlarının da bir kısmını bilemediğimiz gibi, uzunluğunun ölçüsü ve renginin değişmesi gibi diğer bir kısmında da şüphe ederiz. Ama Onun hayatı, gücü, iradesi, bilgisi ve sağlığı, her ne kadar görme duyusu ile ilgili olmasa bile bizce ortadadır. Bunlar, görme duyusu ile müşahede edilemediği gibi diğer duyularla da müşahede edilemez. Sonra Onun hayatını, gücünü, iradesini, organlarının hareketi ve dikişinin eserinden başka birşeyle bilmeniz de mümkün değildir.

Eğer biz, bu alemde bulunan şeylere eşit bir şekilde bakacak olursak, onları sıfatlarından başka hiç bir şeyle tanıyamayız. Oysa ki, onların hepsi de, apaçık ortada bulunmaktadır.

Gizli ve açık duyularımızla idrak ettiğimiz ve gördüğümüz herşey, taşlar, bitkiler, ağaçlar, canlılar, nizam ve intizamıyla yer ve gökler, denizler havalar, ceryanlar, cevherler, arazlar, maddeler, bunların sentez ve analizleri, şekil ve hücreleri zaruri olarak Allah'ın varlığına, kudretine, ilmine ve diğer sıfatlarına şahitlik etmektedir.

Belki de O'nun varlığına ilk şahit, bizim ruhumuzun düzeni ve vücudumuzun tanzimidir. Sonra da duyularımızın cihazları, aynaları, telefonları, ve akıl makinesiyle anladığımız herşey, O'nun şahididir. Bu duyularımızın herbiri, O'nu idrak etmekte ve O'na şahitlik yapmaktadır.

Bütün kainat, nizamlarıyla atomlarıyla, hücreleriyle, madde ve elementlerinin sentez ve analizleriyle parmak kaldırarak kendi lisanlarınca herşeye hareket verip yöneten bir yaratıcının varlığına şahitlik etmektedir. Bunlar, bir yaratıcının varlığını gösterdiği gibi zaruri olarak O'nun ilmini, kudretini ve hikmetini de göstermektedir.

Elinin hareketinden ibaret olan, hissedebildiğimiz bir tek şahidi olan kâtibin hareketi bizce açık ve sabit olur da içimizde ve dışımızda ne varsa, hepsi, kendisine, sonsuz ilmine ve tükenmez kudretine şahit olan Allah'ın varlığı, nasıl açık ve sabit olmaz?

Bütün zerreler, terkip, madde, element, hareketlerindeki düzen, fayda ve yaratılış kanunlarının planı üzere seyredişleri ile seslenerek, planlarının kendiliğinden olmadığını, hareketlerinin kendileri tarafından gerçekleştirilmediğini aksine dışardan bir gücün idaresine muhtaç olduklarını haykırmaktadırlar.

Buna önce organlarım ve onların değersiz bir maddeden oluşan planı şahitlik ediyor. Eğer bu organların ve muazzam bir fabrikayı andıran vücudumuzun çok değersiz bir damla sudan meydana geldiğini görmemiş olsak, akıl, bunu imkânsız bulacaktı.

NEDEN GÖREMİYORUZ?

Katibin elinin kendi kendine hareket etmediğini bildiğimiz gibi, kendi başına meydana gelmediğini de biliriz. Fakat varlık aleminde idrak edilebilen ve edilemeyen herşey, Allah'ın vadiğına şahit olup O'nu tanıtmaya çalışınca ve O'na talip olunca, O'nun zuhuru ve açıklığı o derece büyüdü ki, his ve idrakin gözleri karardı ve dehşetinden dolayı kapandı. Çünkü aklımızın anlayamadığı şeylerin iki sebebi vardır:

a) O şeyin esasen gizli ve kapalı oluşu. Bunun açık örneği, mikroptur.

b) O şeyin son derece açık ve parlak oluşu. Bunun örneği de, yarasanın durumudur. Bilindiği üzere yarasa, gece görür, gündüz görmez. Bunun sebebi, gündüzün gizli ve kapalı oluşu değil, aksine çok açık ve parlak oluşudur. Yarasanın gözleri, çok zayıf olduğundan güneşin ışığı onu bastırıyor. Böyle olunca da gündüzün güçlü aydınlığı yarasanın zayıf olan gözlerinin görmemesine sebep olmaktadır. O, gerçekte mevcut olan şeyleri ancak ışığın karanlıkla karışıp zayıfladığı zamanlarda görebilir. Acaba gerçekte mevcut olan birşeyi yarasanın göremeyişi onu mevcut olmaktan çıkarır mı?

Evet, bunun gibi akıl cihazımızın dereceleri zayıf, Allah-ü Teala hazretlerinin cemali ise, son derece parlak olup, kainatı kuşatmış, atomları, hücreleri ve gezegenleriyle tüm evreni içine almıştır. Son derece açıklığı ve parlaklığı ise, gizliliğine, güçlü bir sebep teşkil etmiştir, Açıklığın sebep olduğu bu gizlilikten dolayı hayrete düşme. Herşey, kendi zıddı ile ortaya çıkar, açıklık kazanır Hiç bir zıddı olmayan ve varlığı umumi olanın idraki anlaşılması ise, gerçekten çok zordur.

Eğer mevcut olan şeyler çeşitli olup bir kısmı Allah'ın varlığına delalet etse de bir kısmi etmeseydi aralarındaki fark hemen anlaşılırdı. Ama mevcut şeyler, birliğe delalet konusunda hep müşterek olunca, işler güçleşiyor.

Mesela, yeryüzünü aydınlatan güneşin ışığını ele alalım: Biz biliyoruz ki, bu ışık, yeryüzünde görülen geçici bir şeydir, Güneş batınca yokolup gidecektir. Şayet güneş, hiç batmadan devamlı şık verseydi, biz cisimlerin Siyah-beyaz ve diğer renklerden başka bir görünümü olmadığını sanırdık, çünkü biz, siyahta siyahlıktan beyazda beyazlıktan başka birşey göremiyoruz. Işığa gelince, onu da yalnız başına idrak edemeyiz. Ama güneş batıp, ortalık kararınca aydınlıkla karanlık arasındaki farkı anlarız. Yani böylece cisimlerin bir ışıkla aydınlandığını güneşin batmasıyla kendisinden ayrılan bir özelliğe sahip olduğunu

öğrenmiş oluruz. Aydınlığın varlığını da yokluğu ile anlarız. Eğer yokluğu olmasaydı, varlığını çok zor anlardık. Çünkü, biz cisimleri gerek aydınlıkta ve gerekse karanlıkta birbirine benzer bir halde görüyoruz. Oysaki aydınlık hissedilebilen şeylerin en açığıdır ki, görülebilen diğer şeyler de, onunla idrak edilip, anlaşılabilir.

Bakınız, nasıl da herşeyi açığa çıkardığı halde kendisini açıklığının şiddeti sebebiyle gizliyor. Herşeyi mutlak harekete sevkeden Cenab-ı Hak, en açık varlıktır ki, mümkün olan herşey, O'nun emriyle ortaya çıkmıştır.
Şayet O'nun yokluğunu, kayboluşunu veya değişikliğini düşünecek olursak, bütün kainat bozulur ve yıkılırdı.

O zaman da O'nun varlığı ile yokluğu arasındaki fark, tam olarak anlaşılırdı. Yine varlık alemindeki şeylerin bir kısmı O'nunla, diğer bir kısmı da başkasıyla mevcut olsaydı, ikisi arasındaki fark da idrak edilirdi. Fakat mevcut varlıklarda birliğe ve bu birliğin devamlılığına umumi bir işaret bulununca, bunun aksi de imkânsız olunca, hiç şüphesiz ki, açıklığın şiddeti gizlilik doğuracaktır.

Bütün bunların yanında mutlak yaratıcının varlığını anlamakta aklın geri kalışının gizli bir sebebi daha vardır ki, o da şudur: idrak edilebilen bütün varlıklar, dokumasıyla, elementiyle, maddesiyle, birleşimindeki ölçüsüyle atomlarının ve hücrelerinin diliyle ezdi yaratıcının varlığına şahitlik etmektedir. İnsan, bu varlıkları çocukluk çağında aklı henüz gelişmeden de idrak edebilir. Sonra akıl, yavaş yavaş tedrici bir şekilde kökleşip yerleşir. Ama O, birtakım arzulara dalmış, gördüğü şeylerle dostluk kurmuş olabilir. Onlarla olan dostluğunun uzun sürmesi nedeniyle kalbinde meydana gelen fikir ve düşünceler kaybolur.
Fakat bu insan, birden garip bir şekil veya olağanüs bir hareket gördüğü zaman dili marifetle çözülür ve kendine sahip olamayarak: "Subhanallah: Allah-ü Teala'yı, bütün eksiklerden tenzih ederim." der. Oysaki o insan, günboyu kendi nefsini ve dostluk kurduğu varlıkları görmekteydi. Onların hepsi de, insanı dehşete düşürecek garip varlıklar ve Allah'ın varlığını gösteren apaçık şahitlerdi. Ama o insan, uzun süre onlara alıştığı için bunu hissedememişti.

Evet, doğuştan âma alan bir insanın aklı başında büluğ çağına ulaştığını sonra gözlerinin önünde perdenin kalktığını ve bu insanın bir anda göklere, yerküresine ve bu iki fuarda

bulunan varlıklara baktığını, acayip varlıkları, güzel sanat harikalarını gördüğünü farzedelim. Bu insanın gördüğü şeylerin büyüklüğü ve bu şeylerin bir yaratıcının varlığına şahitliği karşısında aklını şaşıracağından korkulur.

İşte bu ülfet, bu alışkanlık ve şehevi arzulara dalma, çoğunluğun duyu cihazlarındaki eksiklikle birlikte birçok kimsenin hakikat nurları ile aydınlanmasını, engin hakikat denizinin dalgaları arasında yüzmesini engellemektedir.

SANATTA, SANATKÂRI GÖRMEK

Basireti kuvvetli, duyguları keskin olan kimseler, orta yolu tutmuş olup Allah'tan başka hiç bir şey görmezler. Fiillerinin Allah'ın kudretinin eseri olduğunu, Allah'ın kudretiyle meydana geldiğini, Allah'ın kudreti olmadan hiç bir değer ifade etmediklerini bilirler. Onlar, hangi şeye baksalar onda mutlaka doğrudan doğruya etkili olan faili görürler. Yer, gök, hayvan, ağaç ve dağ gibi şeyleri görmezler, onlardan uzaktırlar. Gördükleri şeylere ancak hak ve bir olan Allah'ın sanatı, vitrini, fabrikası, ilahlığının müzesi, Rab oluşunun görüntüsü, tecellilerinin aynası olarak bakarlar. Böyle olunca da onların bakışı, Cenab-ı Hak'tan başkasına yönelmez.

Bu, tıpkı bir insanın şiirine, yazısına, kitabına veya yaptığı binaya ve sanatına bakıp da bir ayna gibi onlarda şairi, yazarı, katibi, yapan mühendisi ve mimari görmeye benzer. Bu eserlere bakan, bunları yapanın eseri olarak görür. Yoksa beyaz bir sayfa üzerine dökülen mürekkep veya birbirine bağlanmış taş ve çamur olarak değil. Böyle olunca bu insan, yazardan, katip'ten, inşaatçıdan, mimardan ve mühendisten başkasına bakmış sayılmaz.

Evet, evet, bütün kainat ve bütün varlıklar, Allah-ü Teala'nın kitabı, haritası, sanatı ve yapısıdır. Öyle ise her kim, bunlara yaratıcının fiili olarak bakar, onu tanır, sevmeye ve ululamaya müstehak olan Allah'ın eseri olarak severse, yalnız Allah'a bakmış, yalnız O'nu tanımış ve yalnız O'nu sevmiş olur. Aynı zamanda bu insan, gerçekten düşünce sahibi ve gerçekten Allah'ın birliğine inanmış bir mü'min olur. Hatta bu insan, nefsine bile kendi nefsi olduğu için değil, yaratıcının bir dokuması ve yazması olduğu için bakar. Allah'ın varlığına gark olan bu mütefekkirin tevhid inancında fani olduğu söylenebilir.

Anlayış ve vicdan, bu his ve düşünceden acizdir. Alimler de fıtrat ve vicdan içinde bulunan bu ince duyguyu açıklayamamışlar, daha aşağı seviyedeki şeylerle meşgul olmuşlardır. Bu da akıl ve idrakin, Allah'ın apaçık bilinen marifetini anlamada gecikmeleri için bir engel teşkil etmiştir.

Evet, insanlar, yaratıcıyı tanıma isteklerinde merkebine binip onu aramaya çıkan ve darb-ı mesel olan bir şaşkın gibidir. Açık ve zahir olan şeyler, matlup olunca, anlaşılmaları zorlaşır. Şair, bu manada şöyle der:

"Şüphesiz ki, sen, kendisiyle açıkta bulunduğun şeyle perdelenmişsin. Tanımanın ve şöhretin perdesi altında örtünüp gizlenmişsin. Yemin ederim ki, âmâ bir kimsenin görmeyişi, ayın kıymetini düşürmez."

İLİM, İKİ ÇEŞİTTİR

Bilinmeli ki ilim, iki çesittir:

1 — Kainattaki gerçekler ilmi,

2 — Sevgiye dayanan iman ilmi.

Bu ilimlerin her biri, diğerine ulaşmakta, onunla birleşip bütünleşmektedir. Bütün bu görülen neviler, cinsler ve fertler, yüce yaratıcının ilahlığını ortaya koyan sahifeler, kudret kaleminin satırları, kaza ve kaderinin harfleridir. Esma-i hüsnasının ve sıfatlarının tecellileri, rahmet ve hikmetinin cilveleri, cömertliğinin hazırladığı sofraların görüntüleridir. Sanatının sağlamlığını gösteren levhalar, lütufkâr ve herşeyden haberdar oluşunun işaretleridir. Ezeli saltanatının hükümlerini ifade eden rumuzlar, herşeyi kuşatan ilminin delilleri, hükümranlığının kuvvetini ve uçsuz bucaksız mülkünün genişliğini gösteren burhanlardır. Hükümranlığının azamet ve haşmeti, kâinat sarayındaki mahlukatın en ince sırlarını gördüğünün ifadesi adalet ve faziletinin bahçeleridir.

Evet, bu muazzam yeryüzü gemisinin fezada muallakta duruşu, onu durduranın nefsi ile kaim oluşundan yani varlığı için başkasına muhtaç olmayışından gelmektedir. Milyonlarca yiyecek ve içecek çeşitlerinin, güzel manzaraların, hayat için gerekli olan herşeyin ilkbahar dünyasının sofrasında hazır bulundurulması ve milyonlarca mahlukatın bu sofraya davet edilmesi, ancak O'nun ezeli ilahlığının, ebedi Rab oluşunun ve sonsuz rahmet hazinesinin eseridir.

Ay ve güneş kandilleriyle onların kardeşleri durumundaki milyonlarca yıldızın yer gemimiz üzerinde yanmaları, her birinin kendi kanunlarına göre hareketlerini belirli bir zamanda, belirli bir nizam dahilinde gayretle tamamlamaları ve hepsinin sanki ağız birliği yapmışcasına bir tek emre riayet etmeleri, o emir sahibinin ilahlıkta tek, hükümranlıkta tek, zatında tek, olduğunu, idaresine, emrine ve hükmüne hiç kimsenin parmağının karışmadığını göstermektedir. Kainat sarayındaki milyonlarca misafir ve ziyaretçinin ağırlanması, işlerinin tertip ve nizama sokulması, yerlerinin, yiyeceklerinin ve istirahatlerinin temin, güçlerinin birleştirilip sınırlanması ve birbirine bağlanması hep o yüce mevlanın emriyle olmaktadır. Yine bu emirle karakter, kabiliyet ve yaratılışlarının farklı olmasına ve sayılarının çokluğuna rağmen hepsi bir bütünlük arzetmektedir.

NİZAMDA, EŞİTLİK VE ADALET

Yaratılış nizamında, kuvvetli ile zayıf, aynı eşitlik esasına bağlanmıştır.
Meselâ, çak zayıf ve cılız bir sivrisinek, büyük bir fili harekete geçirir. Ama fil, kocaman vücuduyla sivrisineğe karşı kendisini savunamaz. Yine küçücük bir arı, en modern cihazlarla donatılmış alan, en kabiliyetli mühendisleri bile, yaptığı işlerle hayrete düşürmektedir.

Kuşların pençesinden sineklerin iğnesine ve sütçocuğunun yeryüzü beşiğinde isteklerini bildiren ağlamasına kadar küçük, büyük hiç bir şey unutulmamış, ihmal edilmemiştir. Bunların "hepsi de, kendi niyaz ve teşbihlerini bilirler."(Nur : 41) Bunların herbiri, kendi mizacına, karakterine, gücüne, ağız ve midesinin ölçüsüne göre hareket ederler. Yine bunların her biri, kendilerine mahsus güzel düsturlara, latif ve sağlam kaidelere, mükemmel ve muntazam kanunlara bağanmış, güçlü bir tertibin, adaletli ve hikmetli bir terbiyenin ipine dizilmiştir.

İşte bütün bunlar, Cenab-ı Hakkın birliğini, kudretini, yaptığı işlerde tekliğini ve her şeyin kendisine muhtaç olduğunu gösteren bir dizidir. Büyük saltanatının tuğrası, hükümranlığının imzası ve ilahlığındaki rahmetin örnekleridir. Bütün bunlar, bu muazzam tedbir ve idarenin ancak en büyük müdebbir ve idareci tarafından yapılabileceğini açıkça ifade etmektedir. Bu hikmetli ve geniş kapsamlı adaletin ve şefkatli terbiyenin ancak en büyük hakim ve en büyük mürebbi tarafından gerçekleştirilebileceği de ortadadır.

Evet, zavallı bir sineğin yatağının ağaç yaprakları arasında hazırlanışı, bu zayıf misafirler için orada ana rahmi gibi bütün gıdalarını ve yaşamaları için gerekli herşeyin bulunuşu hikmet dolu bir terbiyenin, adil bir merhametin, küçük-büyük herşeyi kuşatan bir ilmin eseri değil midir? Sanki orası, bu yavrular için hazırlanmış tabii bir okuldur ki, bu okul, onların güçlerini sınırlayan, iyilik ve kötülüğü kendilerine ilham eden bir yönetim ve idare ile kuşatılmıştır.

Bütün bunlar ise, açıkça gösteriyor ki, bu geniş ve güçlü idare, ancak bu canlıların üzerindeki hakim bir kuvvetten kaynaklanmaktadır. Çünkü, bu güçlü idare, yeryüzü yıldızımızın tüm bölgelerindeki vadilerin içinde, dağların tepelerinde ve çöllerde bulunan bütün ülkeleri egemenliği altına almıştır.

Yukarıda sözü edilen tabii okulun talebeleri durumundaki bu canlılar, meydana gelmekte alan işleri yapmaktan aciz olup omuzlama güçleri olmadığından, bu işleri başka bir güce havale etmek gerekiyor. işte o güç, bütün işlerin inceliklerini, hayatın gizliliklerini, çeşitli canlıların sırlarını yaratılış kanunlarıyla birlikte bilip görmektedir. Yine O'nun ilmi, yeryüzünün her yanındaki bütün canlı cinslerinin fertlerini teker teker kuşatmakta, onların kendileriyle, yerleriyle, gıda ve istekleriyle ilgili herşeyi bilmektedir.

Aklı başında bir insan, nasıl olur da sırf vehimlere dayanan meçhul ve kabulü çok güç olan tesadüfü caiz görebilir? Bu ağaçlar, bu hayvanların isteklerini nasıl anlıyor? Onların söylediklerini nasıl işitiyor da bu misafirleri adalarına davet ediyorlar? Yahut o hayvancıklar ağaçların koruma kabiliyetlerini nasıl anlıyorlar da onların dallarındaki otellere gidip konaklıyorlar? Bir kısmı ana rahmini andıran yuvalarını en güvenilir biçimde yükseklere yapıyorlar. Sanki o yuvalar yükseklerde esen rüzgar dadısının elinde bir beşik gibi sallanıyor.

Evet bu kainattaki varlıklar arasında görülen kucaklaşma, yaklaşma ve yardımlaşma sanki parmaklarını kaldırmış, kainatta bulunan herşeyin bir tek efendiye hizmet ettiğine, yalnız bir tek idare ve idareci tarafından yönetildiğine, her dilediğini yapabilen bu idarecinin bütün alemi kuşatmış olduğuna şahitlik etmektedir.

PEYGAMBERLERİN GÖREVİ

Bilinmeli ki, insanlık alemi, bütün vücudu yara bere içinde, kalbi rahatsız bir hasta gibiydi. Peygamberler ise, herşeyin sahibi olan yüce bir sultanın gönderdiği doktorlar ve hekimlerdi. Bu doktorların yetiştiricisi olan yüce sultan, onların her birine çeşitli metodlar, ilaçlar ve müdahale yolları öğretmiştir.

Meselâ onların bir kısmı sadece burun, boğaz ve diş tedavisinde ihtisas sahibiydi. Bir kısmı, öncekilerden daha üstün olup, bütün baş ve baştaki organlarla ilgili konularda ihtisas sahibiydi. Bunların herbiri, kendi ihtisas dallarında bu hasta beşeriyet aleminin tedavisine koyuldular. Bütün zorluklara ve engellere rağmen gece-gündüz durmadan çalıştılar. Bu hastanın tedavisi yolunda bir çok zorluklara katlandılar.

Kulak mütehassısı, bu hastanın kulağını, göz mütehassısı, gözünü, diş mütehassısı, dişini tedavi ederek vazifesini yerine getirip kendilerini gönderen yüce sultanın huzuruna döndüler. Orada vazifelerini yaptıklarını ve kendi ihtisas dallarına ait olan şeyleri tamamladıklarını anlatarak, güzel bir şekilde kabul edildiler. Sonra kulak-burun mütehassısı geldi. O da gücü nispetinde vazifesini yaptı. Herşeyi bilen Mevla'dan aldığı bilgilerle hastasını tedavi etti.

Ne zamanki durum, başlangıçtaki haline döndü ve insanlık alemi, çocukluk devrini yaşayan bir insan mesabesine düştü, işte o zaman yüce Mevla, yeni tabibler gönderdi. İlk zamanlarda bu aleme gelen misafirlerden herşeyin yapılması istenmedi. Aksine bu dünya oteline gelen elçi, önce bu otelin bir sahibi ve hükümdarı olduğunu anlatmaya ve onu tanıtmaya çalıştı. Bunun yanında onlardan başka birşey istemedi. Daha sonra gelen ikinci elçi vasıtasıyla işler biraz artırıldı. Meselâ otel sahibiyle, otelin bir kısım odalarında oturanlar arasında arasıra da olsa O'nun ismini anmak gibi küçük ilgiler kuruldu.

Sonra bir diğeri geldi, bir şeyi yasakladı. Daha sonra gelen bir başkası da, başka bir şeyi yasakladı. Hastaya ilâç ve perhizleri bir defada vermediler. Bu kainat otelinin sahibinin hikmeti, bunun böyle olmasını gerektiriyordu ki, bu da gerçekten çok hikmetli bir yoldu. Fakat bütün emirlerin tebliği bir anda olmamıştır. Bu dünya otelinin misafirleri durumundaki insanların omuzuna aniden yüklenmemiş, haslığın ortadan kaldırılması ve bütün vücudun tedavisi bir defada yapılmamıştır. Gelen emirler, otelin tüm odalarına

birden ulaşmamıştır. Bu nedenle elçilerin geldikleri yere geri dönmeleriyle hastalık yeniden baş gösteriyor, hasta kısımları aşarak, sağlıklı bölgelere de bulaşıyordu. Çünkü vücudun zayıf oluşundan ve ilk tedavilerin kısa süreli oluşundan dolayı tüm hastalarda görüldüğü üzere bu ezici hastalığa karşı koyacak bir kuvveti bulunmamaktaydı.

Öyle ise bütün hastalıkların tedavisinde maharetli, ilahi üniversiteden mezun, her türlü hastalığın tedavisinde ihtisas sahibi olduğuna dair kutsal bir diplomanın sahibi olan bir tabibe ihtiyaç vardı. Bu tabib, güçsüz düşen insanlık aleminin hastalığını bir anda ortadan kaldıracak ve maharetiyle ona engel olacaktı. Şifaya kavuşan bölge, bir daha hastalanmayacak, giden hastalık, tekrar geri gelmeyecekti.

İşte bu yüzden Peygamberlik görevi sona ermemiş, hizmet te kendisinden sonra başka nizam ve prensiplere ihtiyaç duyulmayacak şeklide zirveye ulaşmamıştı. Bu bakımdan peygamberliğin, kendisiyle sona ereceği bir elçinin gönderilmesi zaruri bir duruma gelmişti.

Bu peygamber kainat otelinde bütün oda ve katlardaki misafirlerin tümü ile otel sahibi arasında bir vasıta olacak, hepsi de orada kaldıkları sürece otel sahibinin emir ve direktiflerini bu elçiden alacaklardı. Sonrada bu elçi, tebliğ kapılarını kapatıp, bu alemden ayrılacaktı.

İşte peygamberlerin çeşitli bölgelere ve çeşitli milletlere art arda gönderilişinin sırrı ve hikmeti budur. Bu peygamberler dairesi, hikmet, ilim, siyaset, tatbikat ve başarıda hepsinin önderi durumunda bulunan ve peygamberliği kainat otelinin tüm odalarını kapsayan, yer ve göklerin peygamberi efendimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) ile mühürlenmiştir.

Diğer peygamberlerin belirli bir zaman için belirli bir bölgeye gönderildiklerine, efendimiz Hz. Muhammed (S.A.V)'in peygamberliğinin ise, bütün zaman ve mekanları kuşattığına işaret eden hususlardan biri de Kur'an-ı Kerim'in dışındaki diğer ilahi kitaplarda bulunan hükümlerin ve emirlerin belirli bir çevreye hitap etmesi ve onlarla sınırlanmasıdır.

Evet, biz reçetesinde yalnız bir çeşit ilaç yazan, mesela kulak ilacından başka bir ilâç tavsiye etmeyen veya iç hastalıkları gibi bir çeşit hastalıkla meşgul olan bir doktor gördüğümüz

zaman, anlarız ki, o doktor, sadece bu konuda ihtisas yapmıştır. İç hastalıklarında ihtisas yapmış bir doktor harici hastalıklarla meşgul olmaz. Vücudun her bir hastalığı için çeşit çeşit ilâç yazmaz. Onun muayenehanesinin kapısında bir kulak hastası veya bir cilt hastası göremeyiz.

Aynı şekilde bir beldenin talebelerinin bir okulda ders gördüklerini ve bir hocadan yalnız bir konuda ilim öğrendiklerini görsek, buradaki talebelerin yalnız bu okuldaki bilgileri öğrendiklerini ve hocalarının da aynı konuda ihtisas sahibi olduğunu anlarız.

Ayrıca reçetenin, hastalığın ve hastanın durumu ile talebelerin durumunu bildikten sonra o hocanın ve doktorun hangi dallarda ihtisas yapmış olduklarını sormaya ihtiyaç duymayız.

HARAMA BAKMANIN SONUCU

Bilinmeli ki, harama bakış mıknatısının çekim gücü, ruhu karartır. Kapkara olup çamurlaşan ruhtan kalbin üzerine artık zehir damlamaya başlar.

Evet, göz harama bakınca, vicdanı üzüntüler, zehirli fikirler, tahribat ve yıkılışlar kaplar. Şehevi güçlerin de yardımı ile onu helake, rezalete ve bozuk düşüncelere sürükler. Kişi, kalbinde beliren heyecan sebebiyle etki altında kalabileceğinden, daha önemli gayelerden uzaklaşır.

AKIL VE KALBIN GÖREVLERİ

Bilinmeli ki, Kur'an-ı Kerim, daima akıl yoluyla binecek şeylerin akıl ve kalb vasıtasıyla anlaşılması gerektiğine işaret eder.

Akıl, duyu organlarının hissettiği şeyleri bir birinden ayırır, kalb ise batıni duyuların aydınlattığı şeyleri süzgeçten geçirir.

Aklın birtakım duyuları olduğu gibi kalbin de duyuları vardır. Akıl duyularının üzeri nasıl külle-niyorsa, kalb duyulan da sönüp gidebilir. Birincinin üzerinin küllenmesi bir hastalık sebebiyle, ikincinin sönmesi ise, gaflet sebebiyle olur.

Bunlardan birincisi olan aklın hisleri daha kolaydır. İkincisi olan kalbin hisleri ise, daha güçlü ve çok incedir. Kalb olur da akıl olmazsa zordur ama aksine akıl bulunur da, kalb bulunmazsa bu, daha zordur. Bunların ikisinin birden bulunması ise, nur üzerine nurdur.

Bunlardan akıl için manevi alemi ve o alemin sahibini düşünmekten daha yararlı birşey olmadığı gibi kalb için de zikirden daha doyurucu birşey yoktur. Manevi yollardan bir kısmı düşünce ve tefekkürü, bir kısmı da zikri telkin eder. Akıl, tedbirin; kalb ise, tenvirin yani aydınlığın kaynağıdır.

Evet, mideye giren herhangi bir yiyecek, parmak uçlarına, derilere, saçlara vücudun her bir zerresine ve hücrelerine ulaşmaktadır. Aynı şekilde kalbe giren şeylerde ruhun her noktasını dolaşmaktadır. Yiyeceklerin mideye ağız yoluyla taşındığı da açıktır. Bunun midesi ile kalbdir. Kalb ve vicdan ölçüleri ise, gerçekleri ortaya çıkaran en doğru şahitlerdir. Eğer insan kitabını okuyacak olursan, hepsinin de burun, alın, kulak, ağız, göz, dil ve dudak harfleri ile yazılmış sayfalardan ibaret olduğunu görürsün. İşte insan cinsinde görülen bu birlik, onun fabrikasının ve kaynağının bir olduğunu gösterir. Yine bu birlik, bu kitapları süsleyenin, bu levhaları işleyenin, bu satırları yazanın, bu harita ve cetvelleri çizenin de bir tek kudret elinin parmakları arasındaki kalem olduğunu ifade eder. Sanatkârın birliği ve yaratıcının tekliği, sırrı ile fabrikaların birliğine rağmen, şekillerinin ayrı ve birbirinden farklı oluşu, onlara şekil verenin mutlak ve serbest iradesine işaret eder.

Evet, iyice düşündüğümüz zaman, gerek insan ve gerekse hayvan fertleri arasında büyük bir farklılık görürüz. Meselâ, insanlara baktığımızda, hiç bir insanın diğer bir insana tam anlamıyla benzediğini göremeyiz. İnsanoğlunun yaratılıştan kıyamete kadar bu sıfat ve şekilleriyle birbirinden tamamen farklı olduğunu tasavvur ediniz. Buna bilgilerinin. inançlarının, mutluluklarının, mutsuzluklarının farklı oluşunu da ekleyiniz.

Görülüyor ki, herkesin rengi, sureti ve şekli farklı olduğu gibi vücudu ile bilgisi de farklıdır. İşte burada mutlak yaratıcının birliği tecelli etmektedir. Çünkü bütün varlıklarda birlik geçerlidir. Mesela bizim her birimiz kendi başına cisim, ses, renk, bilgi ve ahlak bakımından birdir. Öyle ise bir olan nizamın bir tek tanzim edicisi, yine bir olan tertibin bir tek tertipçisi olması gerekir.

Satır ve çizgileriyle bir yazı, ancak bir elden çıkabilir. Gözümüzü kaldırıp, baktığımızda, gördüğümüz herşeyde bir birlik vardır. Bütün cisimlerde, hatta gözlerin hücrelerinde bile bu birlik görülmektedir. Göklerde ve yerde ki güçlerde bir birlik vardır. Hepsi de birbirleriyle yardımlaşırlar, birbirlerine cevap verirler. Hayat meyvelerinin doğuşunda birbirleriyle kucaklaşırlar. Kainatta ki sırlar, birbirlerine benzer. Birbirlerinin düzenini tamamlamak için elde verirler. Hep bir noktaya bakarlar ve her bir mihver etrafında dikkatle hareket ederler.

İşte bütün bunlar, tıpkı bir hükümdarın beyaz bir sayfaya basılan mührü ve tuğrası gibi, yaratıcının zatında ve sıfatında tek oluşunun en güzel şahitleridir.

Senin gözlerinde bu kainat kitabının sayfalarındaki Esma-i Hüsna'nın (Allah'ın güzel isimlerinin) dürbünü gibidir. Sanki onlar, bu büyük kainat kitabının satırları, kelimeleri, cümleleri, harfleri, noktaları, haşiyeleri ve kayıtları arasında Esma-i Hüsna'nın tecellilerini araştıran iki araştırıcı gibidir.

Kulakların, kainat cennetinin musiki meclislerinden hikmetli ve lahuti nağmelerle yükselen tesbih seslerinin dinlendiği bir telefondur. Sanki onlar, hak sofrasının iki kabı durumundaki akla ve kalbe giden iki yoldur.

Aklın, ilahi görüntünün birbirlerine karşı olan tecellilerini, kaynak ve maksatlarının birliğini kavramaya yarayan çok duyarlı bir cihazdır. Tedbirlerin bozulması anında bir danışma yeri, vehimleri ve fikirleri ölçen bir terazi, değerli ve değersiz şeyleri ayıran bir iksir, sağlam olanla olmayanları keşfeden bir alettir. Organların kapısındaki bir bekçi yaratma kavramının baharına açılan bir fikir ağıdır. Yaratıcı ile mahlukat arasında irtibat sağlayan bir telefondur. Dünya ile ahiret arasında bir köprü, emir ve teklifin ölçüsü, olgunluk ve güzellik cevherinin ayar taşıdır.

Kalbin ise, çok ince tertiplerin sandığı olup, Esma-i Hüsna'nın ilahi görüntülerinin akislerini ortaya koyar. Kainat kitabının satırlarını okumak suretiyle bu harfler arasından yücelik, adalet ve yaratıcılık manalarını çıkarır. Şefkat ve terbiyenin gölgesi altında Allah'ın "Cebbar" ve "Kahhar" sıfatlarının öz anlamını hisseder. Herşeyin zevkini alır ve onu ruha tattırır.

Herkes, O tek olan ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, arşın ve ferşin tek sahibi bulunan Allah'ın birliğini kalbinde hisseder. Yani herşey istese de istemese de O'ndan gelmiş. Onunla vardır, yine O'na dönecektir. Öyle ise nedir bu gaflet, bu unutkanlık, bu körlük?

Sana ne deliliğin fenleri ne de fenlerin deliliği fayda sağlayabilir. O halde Allah'ın, yüce kudreti karşısında huşu ile eğil, O'nun hükümranlığına itaat et. O'nun ikram eşiğindeki toprağa bulanarak, niyaz edip yalvar. Böyle yaparsan, O'nun ezeli yardımı sana ulaşır. O'nun bağışının lezzetini duyarsın. O, senin susuzluğunu, ebedi bir hayat suyu ile giderir.

Evet, güneşten zerreye, taneden tohuma, ağaçtan kıla, insandan kainata kadar herşey, külli ve cüz'i gayeleri, tüm madde ve unsurların ifadesindeki hakikat lisanı ve: "Ben de bu konudaki şahitlerdenim" (Enbiya : 56) ifadesinin sırrı ile şöyle haykırıyorlar: "Ey Allahım, Ey Rahman, Rahim, Kerim-Hakim olan Rabbim, Ey yer ve gökleri ve ikisi arasındakileri yaratan, herbirini diğerlerine ulaştıran herbirine mührünü basıp tüm satırlarını tasnif eden Rabbim, seni tesbih ederim. Ey Ulûhiyet mührü ile herşeyi mühürle yen, herşeyin üzerine ilahlık imzasını atan, kainat sergisinin nakışlarını hikmet kalemiyle çizen, herşeyi hikmetiyle yerliyerine koyan yüce Allahım, seni tesbih ve tenzih ederim"

Bilinmeli ki, bir şahsı hürmet ve saygı ile tekrar tekrar tasavvur etmek, onun sevgisini gönüllerine iyice yerleştirir. Böylece ona uyma fikrini celbedip geliştirir. Bundan dolayı “Mürşid-i kamil olmayanlara bağlanmak, insanı helake sürükler” denilmiştir. Öyle ise insan gafletten uyanmalı, şaşkınlıktan uzak durmalıdır.

KARDEŞİNİN VEFATI ÜZERİNE BİR KARDEŞİMİZE YAZILAN BİR
MEKTUBUN MUKADDİMESİDİR

Gerçek vatanımdan ayrı olmanın üzüntüsü içinde bulunan, dünya hayatı ile dünya duvarları arasında kalmaktan dolayı âh-ü zor ile dolu olan kalpten, sizlere selam olsun.

Allah'a ve O'nun takdirine iman eden, manevi, aleme, yepyeni ve ebedi hayata gidiş sırasını bekleyen gönülden sizlere selam olsun beklenilen bu manevi belde öyle bir yerdir ki, bu üzgün kalbin en değerli saydığı zatlar, dedeleri, üstatları ve dostları hep oraya göç ettiler. Eğer önümüzde bu manevi alem olmasaydı, yemin ederim ki, bu zavallı kalbim, özlem ve iniltiler içerisinde helak olup giderdi.

Bu fani toprak üzerinde secdeye kapanmak gerektiğini kesinlikle bilen, nefsini Allah'ın takdir ettiği kadere teslim eden, Allah'tan geldiğini, O'nun kudreti ile var olduğunu ve yine O'na döneceğini tasdik eden, O'nun hükmü ile sükunet bulan ve O'nun hikmetinin gölgesinde istirahat eden bir kalpten, size selam olsun.

Evet, zavallı kalb ile aciz, akıl, helak olmak istemiyorlarsa, hadlerini bilsinler.
Ey ahmak nefis, senin vazifen amirlik değil, memurluktur, ilahlık değil, kulluktur: hakimlik değil, mahkumluktur. Eğer Allah'ın bakasının cilvesi olmasaydın. yokluk içinde yok olurdun. O halde sen, ey deli nefis, emir altında görevli bir askersin. Bir kalıptan diğer bir kalıba, bir halden diğer bir hale girersin. Senin bir durumdan diğerine geçişin, bir elbiseden çıkıp, diğer bir elbiseye girişin, genel bir göçe işarettir. Senin burada kalıcı olmadığını hatırlatan, bir şifredir. Senin yokluğun ve ölümün ise, vazifeni tamamlamış olman, gerçek vatanına, ailene, babalarına ve dostlarına dönmendir. Çünkü anlar, bir askerin terhisini bekleyen ailesi gibi seni beklemektedirler.

Madem ki aklın başındadır, o halde bu gaflet, bu körlük ve bu ıstırap neden Deliliklerin, sana hiç bir fayda sağlamaz.

Emir sahasına çıkışın, fıtri ve cebrî bir ibadet, aradan gidişin ise manevi bir itaattır. Seni haşir ve neşir meydanına, ilahi adaletin ortaya çıkacağı mahkemeye götüren hayat gemisinde başın döndüğü için Esma-i Hüsna kavramını hissedemiyorsun.

Ey cahil nefis, eğer birşey bildiğini iddia ediyorsan, ölümünü yokluk zannetme. Çünkü ölüm, başı dumanlı felsefeci aklın zannettiği gibi ebedi bir yokluk değildir. Onu ebedi yokluk kabul edenlere yazıklar olsun.

Felsefeci akıl, insanlığa ve hayata karşı cinayet işlemiş, onları incecik ipi ile idam etmiş, kör bıçağı ile beşeriyetin binlerce kabiliyetini kesmiş, uçlarını ebediliğe ve sonsuzluğa doğru uzatan fıtri arzularının dallarını kırmıştır.

Ey zavallı nefis, bir taraftan vatanından gelişin itibariyle dostların seni aziz sayarken, diğer taraftan alnındaki şeref mührü mesabesinde olan kulluk sahasına gelişin itibariyle seni tebrik etsinler. Sana ruhsat verilmesi ile de ailen seni aziz sayıp kutlasın, Ama sana gelince, eğer vazifende hıyanet etmemiş-sen, ne mutlu! Yok, eğer gerçekleri bildiğin halde, vazifende tembellik yapıp gaflete düşmüşsen, çok yazık sana!

İşte şu anda vazife alanındasın. Henüz ölmedin. Uyan, gözünü aç, ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk yap. Kendisinde hiç şüphe olmayan ölüm, iki dostun kavuştuğu anda bilinir. Yoksa mantık hükümleri, istidlal terkipleri, felsefe hayalleri, babaları ve komşuları taklid etmekle anlaşılmaz.

Ey kör nefis, eğer babalar ve dostlarla birlikte haşr olmayı şüphe ile karşılıyorsan, gözünü kaldır da bir defa zamanın gece ile ölüp, gündüzle dirildiğine bak, işte bu, senin de öldükten sonra bir gün dirileceğine güzel bir örnektir. Gece ile gündüzü öldürüp diriltmek, seni diriltmekten daha kolay bir iş değildir. Buna kadir olan, seni diriltmeye de kadirdir.

İstersen, gözlerinin önündeki bahar ve ağaç sayfalarına bir bak. Bunlar, güneş memuru vasıtasıyla ölüp, toz duman oluyorlar. Bunu görünce ilkbaharın tekrar dirileceğini düşünebiliyor musun? Ama bahar gelince, binlerce madde, binlerce unsur, binlerce birleşim, binlerce manzara, bitki ve çiçek nasıl meydana geliyor?

Ey nefis, sen bu gaflet içindeyken, bulutlardan oluşan ordunun her bir eri, rüzgârların emri ile koşuşup, komutanların emrini beklercesine zerrecikler kışlasında saf tutarak, kucaklaşıp dizilirler, derken, suratları asılır, kararır ve ağlamaya başlarlar. Yeryüzü gemimizin kuruyan tarlalarına rahmet ve şefkatle, yumuşaklıkla seslenirler. Sonra da binlerce çiçek,

binlerce bitki ve binlerce ağaç çeşitleri için bir kabristan haline dönüşen yer küresinin asık yüzü üzerine hayat ve şefkat dolu sedef gibi gözyaşları akıtırlar. Böylece bir zamanlar ölü halindeki yüz, bir müjde almışçasına tebessüm etmeye başlar. Meltemler, ona hayat getirir, güneş ışınları ise ruh verir. Bu binlerce çeşit bitkilerde yavaş yavaş bir canlanma görülür. Yeni bir şekil alırlar. Renk, madde ve birleşme açısından öncekilerin aynı olan elbiselere bürünürler. Bu ölü askerler, bir anda daldan ayakları üzerine dikilip, çeşitli madde ve unsurlarının lisanı haliyle, başlangıç ve bileşimlerinin şaşırtıcılığı ile, ölüm ve dirilişlerindeki değişiklikle şöyle seslenirler:
"Bizi yeniden diriltiği gibi, insan kardeşlerimizin ölülerini de diriltecek olan, bizim toplanıp dağılmamızı, yaratılış itibarıyla hemcinsimiz olan insanları tekrar diriltme kudretine bir işaret kılan Allah-ı Teala'yı tesbih ederiz. O, herşeye kâdirdir."

Ey kendisini yine kendi nefsiyle anlatan, ismini resmine, resmini de ismine uygun olarak gösteren insan, az ve yetersiz olan aklını değiştirme. Aksi halde ona sahip olamaz, kaybedersin. Düşün ki, bir hükümdarın hizmetçisi, ileri gelen kişilerden oluşan bir toplum içerisinde, hükümdarın kendisine verdiği ikram ve ihsanlar dolayısıyla gafletinden dolayı o nimetlerin kendisinden olduğunu zannederek, kendisini ismi ve cismi ile tanıtır. Oysaki o hükümdarın şöhreti ile vardır ve onun gücü ile yaşamaktadır.

Bu gafil bilmez ki "Ben, hükümdarın hizmetçisiyim, O'nun gücüne dayanıyorum" dese ve ismini de O'nun hizmetçisi olarak takdim etse daha güçlü, daha dolgun, daha büyük olur, hükümdar da ona daha çok lütufta bulunurdu…

Ey doğru yolu arayıp bulmak isteyen kişi, eğer sen kendi nefsini yaratıcın olan Allah'a nispet eder, kulluğunu O'na olan ihtiyacını ve zayıflığını bilirsen, bu, senin için daha faydalı ve daha yararlı olur.

Çünkü sen kendi nefsini değersiz sayar, Rabbine boyun eğerek acizliğini ve Rabbine muhtaç olduğunu bilirsen, Ona tâzim göstermiş, Onun yüceliğini itiraf etmiş, Onun her türlü noksanlıklardan uzak olduğunu kabullenerek Ona hamdetmiş olursun. "Çünkü her kim, nefsinin zillet ve ihtiyacını bitirse, Rabbi'nin büyüklük ve azametini de bilir."

Ben, yüce Mevla'yı tesbih ederim ki, O, benim vücudumun haritasını en güzel şekilde çizmiş, bedenimin heykelini tanzim etmiş, akılları şaşırtacak şekilde benim planımı yapmıştır. Yaratılışımı gayet ince bir şekilde düzenlemiş, miskinliğim içerisinde aklımı lâtif ve duyarlı kılmış, zenginliğimde fakirliğimi, bileşiğimde güzelliğimi, tanzim edilişimde süsümü yaratmıştır. Yok olmam için hayatımı, hayatım için de ölümümü takdir etmiştir. Yaratılışım itibariyle yapacağım işler konusunda beni haşmetli kıldığı gibi, tuğrası için bir cilve isimleri için bir ayna, sıfatları için bir görüntü kılmıştır.

Beni imzasıyla mühürlemiş, yaratıcılığına sahne yapmış ve ilahlığına sergi edinmiştir.
Ey, beni kainat kitabının bir sayfası içerisinde bulunan bir cümlenin kelimesi için bir nokta halinde var eden Allahım, seni tesbih ve noksanlıklardan tenzih ederim.
Ey yüce mabud, seni tesbih ve tenzih ederiz. Sana layık bir şeklide tazimde bulunamadık. Senin büyüklüğünü hakkıyla dile getiremedik. Sana gerçek mânada hamd edemedim. Ama seni noksan sıfatlardan tenzih ve tesbih ediyoruz. Ey doğru yolu arayan kardeşim, şunu iyi bilesin ki, bir hükümdarı ve özelliklerini bilen, Onun özel işlerinde fikir yürütüp, bilgi sahibi olan ve onun önemli işlerini idare eden kimse, saraydaki hizmetçilerden daha önce gelir. Hükümdarın yanında daha büyük ve daha üstün tutulur.

Evet, öyle ise aşağıdaki özelliklere sahip bir insan düşünelim: yer ve göklerin yaratıcısının büyüklüğünü düşünür. Kainat kitabının satırları arasındaki hikmetin sonsuz güzelliğini anlar. Allah'ın hikmetinin eserlerini görerek gece-gündüz O'nun cemalini ve yüceliğini tefekkür eder. Kainat pazarında tellallık yapıp, Allah'ın ayetlerinin sırlarını orda-kilere açıklar. Bunu yaparken de tabiatın dayanağı olan kemal sıfatlarından deliller getirir. Ve onları bu sıfatların sahibine itaat etmeye davet eder. Kainat kitabının kanun ve prensiplerini bilir, O kitabın sahibi olan yüce Mevla'nın onu ne derece sağlam ve düzenli bir şeklide tanzim ettiğini, bu konudaki hükmünü, hikmet ve adaletini kavrar. Bütün bunları gözü kusurlu ve kalbi kararmış olanların dışında herkesin anlayacağı şekilde anlatmaya çalışır. Şahitler huzurunda insanlara Cenab-ı Hakk'ın kudretinin delillerini özlü bir şekilde arz eder. Ona itaatı teşvik ve muhalefetten sakındırmak için ikram ve ihsanın bolluğunu saltanatının haşmet ve yüceliğini anlatır.

İşte böyle bir kimse, elbette yaratıcısı olan Allah nezdinde derece itibariyle daha yüksek, daha büyük ve daha sevimlidir. Çünkü, ilmin şerefi, bilinen şeye, hizmetin şerefi de hizmet edilene bağlıdır…

ACIKLI TUTKU

(Kalemimin gözyaşları, buradan akmaya başladı)

Ey gönül, en güzel yeri bul ve ara ile dostluk kur. Çünkü arası, övgüye değer sözleri de işleri de içinde toplamıştır.

Orası, senin fazilet beşiğindir. Senin hekimin de aradadır. Orası, nimet ve ihsanın olduğu gibi peygamberliğin de kaynağıdır.

Bütün haklar, tam olarak orada ortaya çıkmıştır. Senin boynun da, bukağılardan oraya kuruldu.

Senin büyüklüğünün yankısı ilk önce buradan geldi. Sen de yardımsız kalmaktan ve zilletten kurtuldun.

Önceleri kıymetini takdir edemiyordun.

Nerde ise bozguna uğrayıp yok olacaktın. Şayet Medine hidayeti bağrına basmasaydı, seninle iyiliklerin arası çak açılırdı.

Senin bütün varlığın, Ona teşekkür edecek diller haline gelse bile bunu tamamlama şerefine eremezdin.

Cehaletten dolayı yanıp tutuşan ruhumun susuzluğunu giderecek tatlı, halis bir kaynak göster bana.

O kaynak, tüm hakikat besmelesinin "bâ" sı, gelecek sanuçtaki yümnün "yâ"sıdır. (Bereket ve nimetin başıdır.)

Toplum içerisinde nice izzet ve şeref sahibi kimseler vardır ki, kendilerine muhalefet edilmekle çürük su kırbası haline döndüler.

Yine öyle aklı ve kalbi donmuş, taşlaşmış kimseler vardır ki, Allah'ın fazlu keremi ile kahraman oldular.

O ilâç, ölü kalbi dirilten bir ruh halinde bütün şaşkınlıkları ortadan kaldırmak için geldi.

Onun nurlu eli, sana öyle bir şeref bağışladı ki. O şeref, önceleri hayalden başka bir şey değildi.

Onun sabahının aydınlığı gecenin karanlığını mağlup etti. O da bir sarsıntı ile bozulan bir ordu gibi geri dönüp gitti.

Hekimin işaretleri, sımsıkı kapalı pencereler halindeki gizli tılsımları çözdü.

İlmin bulutları, peş peşe gelen feyzi ile ölü kalplerin toprağını sulayıp yeniden diriltti.

Onun baharı, zamanı diriltip, sapıklıkları kökünden söküp atan bir günün gelişinden dolayı tebessüm etti.

Adalet orduları, heybetle geldikten sonra

Hayatın karanlıkları çekilip gitti.
Ey emelleri nurlandıran mutlu süvari,
Hoş geldin, safa geldin, merhaba!
Sana canlarımız kurban olsun. Sen bize güneşi bile gölgelerden koruyup aydınlatacak bir ruh verdin.
Ey gönül, sesini çıkarma! gel Hz. Muhammed'in yoluna girelim. Bu, senin için mal ve zinetten daha hayırlıdır.
Ey kardeşim, sen de bıkıp usanmadan eteğine sarılarak O'nun yolunda yürü.
Onun söz ve işleri berrak bir su gibidir.
Sen diğer yaldızlı sözleri bırak kardeşim.
Herbiri kurumuş çamurdan meydana gelen tüm hayat sahiplerine nasibini vermiştir o.
Gönüllere kardeşlik ilkesini yerleştiren ve "mal ölçüsü, üstünlük sayılmaz" diyen o değil mi?
"Arap ile arap olmayan arasında hiç bir fark olmadığı gibi efendi ile hizmetçi arasında da fark yoktur" diyen yine o değil mi?
Şimdi bir grup kimseler, bülbül olduklarını ileri sürerler. Ama yüzlerindeki kara perdeyi aç da bak.
Perdelerin altında kuzu postuna bürünmüş kurtlar göreceksin. Onlarla iyilik ve güzellik arasında çok büyük mesafeler vardır
Mescid-i Haram içindeki Kabe'yi hürmet ve saygı ile tavaf ettim. Kalbim, oraya yönelişin sevinciyle ağlıyordu.
Orada tüm hayal güçleri hücuma geçti. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın hikmetlerini görüyordum.
Ebu Leheb ve dostları nerede? Onun sapık arkadaşları ile kendisini aldatan mal ve şöhreti nerede?
(Ve kalemimin kalbinin çarpıntısı ile gözyaşları burada dindi. İçi boş olan kalemim, bu konuda mazurdur. Çünkü benim elimde hep kendikendine yazmaya başlar. Ve yine kendikendine istirahate çekilir.
Son üç beyitin arasında ve onlardan önce daha bir çok beyit vardı. Ama ne yazık ki irticaten yazdığım müsvedde kayboldu. Bunlar, mübarek hicaz yolculuğum sırasında, gönlüme ilhamedilmişti.)

Muhammed Nurullah Seyda ELCEZERÎ (k.s.)